

Tids-skrift

FOR VESTOPPLAND SLEKTSHISTORIELAG

Nr. 1 1986 Årg. 4. Pris kr. 25,-

Skreven A.B.L. med store Bogstaver.
Først. De 24 enkelte Bogstaver:

1 st A A	9 F F	17 h h
2 B B	10 K K	18 j j
3 L L	11 L L	19 T T
4 D D	12 M M	20 U U
5 E E	13 N N	21 V V
6 F F	14 O O	22 X X
7 G G	15 P P	23 Y Y
8 H H	16 Q Q	24 Z Z

Sparebankenes Personkort Eneste kortet du trenger

Bruk det som betalingsmiddel i Norge og resten av verden. Bruk det som kredittkort. Bruk det til å heve kontanter døgnet rundt i Norge og ellers i verden.

Personkortet erstatter langt på vei både kontanter og sjekker — det finnes ikke noe annet kort på markedet idag som gir så mange bruksmuligheter.

Norges beste kort!

Sparebanken Vestoppland

-u er til å snakke med

GJØVIK BEDRIFTSØKONOMISKE HØYSKOLE.

2-årig bedriftsøkonomstudium på kveldstid

Klasser på Gjøvik, Fagernes og Vinstra

Spesialkurs - Studiekurs

MARKEDSFØRINGSSKOLEN I GJØVIK

Grunnkurs i markedsføring - 1 år på kveldstid

Fagkurs i markedsføring - 2 år på kveldstid

GJØVIK EDB-SKOLE

2-årig kveldsskole i ADB

1-årig fagkurs i data- og informasjonsbehandling

FELLES KONTORER:

Bjørnsonsgt. 2 - 2801 GJØVIK

Telf. 061/78560

VESTOPPLAND SLEKTHISTORIELAG

Postboks 266 2801 Gjøvik

Medlemskontingent: kr. 100.- pr. år.

(Første medlemsår kun kr. 50.-)

Lagets tidsskrift kommer 4 ganger i året.

Neste nummer av tidsskriftet kommer ca. 1. mai. Siste frist for innlevering av stoff er 15. april.

Annonsepriser:	1 gang	4 ganger
1/2 side.....kr	150.-	kr. 500.-
1/1 ""	300.-	" 1000.-
Bakside....."	500.-	" 1400.-

Hovedstyre:

Formann: Olé M. Granum.

Nestformann: Arne Amundgård,

Kasserer: Fredrik Dyhren

Sekretær: Jan Eilert Jaatun.

Styremedlemmer: Hans Bjørnstad, Hans M. Næss og
Tormod Grønland.

Tidsskriftstyre: Arne Amundgård (styrer), Reidar Reinsvollsveen, Kari N. Nordal og Lars Peder Skute.

INNHold

6. Årsberetning 1985
9. Regnskap 1985
10. Årsmøtet 23. januar 1986
12. Kari Nordal: Skjøte på Finni 1775
16. Leif A. Wien: Josef
18. Svein-Erik Ødegaard: Embetsmenn og embetsmanns-
slekter på Toten ca. 1700-1850
32. Pål Prestesæter: Garden Præstesæter og slekta
der
47. Jan. H. Olstad: Arkiv - kirkegard for dødt papir
eller levende databank?
63. Kari Nordal: Presentasjon av et medlem i slektshistorie-
laget: Tormod Grønland.
66. Svar på spørsmål
71. Nye spørsmål
75. Bjørn Bakke: Av malerslekt
76. Arne M. Sandlie: Feil i kirkeboka
77. Innflytting til Toten 1819-1820

Heftet er trykt av:

ØSTLANDSTRYKK, 2850 Lena.

Vestoppland Slektshistorielag

Årsberetning 1985

STYRET OG TILLITSVALGTE.

Lagets hovedstyre har bestått av: Ole M. Granum, formann. Arne Amundgård, nestformann/tidsskriftstyrer. Fredrik Dyhren, kasserer. Jan E. Jaatun, sekretær. Lokallagenes representanter til hovedstyret har vært: Bjørn Bakke fra Gjøvik/Toten, Hans M. Næss fra Hadeland og Leif A. Wien fra Land.

Vararepresentanter har vært: Anne Marie Hasselknippe og Anne Marie Markussen.

Tidsskriftkomiteen har bestått av: Arne Amundgård, styrer, Reidar Reinsvollsvæen fra Gjøvik/Toten, John Brandrud fra Hadeland og Kari Nordal fra Land.

Revisorer har vært: Berit Østby-Deglum og Magnar Roseth.

Valgkomiteen har bestått av: Grete Bjørnerud Gjøvik/Toten, Arne M. Sandlie Hadeland og Birger Olsen Land.

Laget har hatt, som en prøveordning, en organisasjonssekretær i år, dette har vært Arne M. Sandlie.

Det har vært avholdt 2 hovedstyremøter og 5 møter i arbeidsutvalget.

LOKALLAGENE.

Lokallagenes styrer har bestått av følgende:

For Gjøvik/Toten: Bjørn Bakke (formann), Hans Bjørnstad, Per Braastad og Henry Hoel.

For Hadeland: Hans M. Næss (formann), Gunnvor Hilden og Arne M. Sandlie. Som kontaktperson fra Jevnaker har fungert Liv Kari Sogn Øyom.

For Land: Leif A. Wien (formann), Tormod Grønland og Birger Olsen. Land har nå fått et eget selvstendig lokallag som har sine møter på Dokka bibliotek, der de nå har tilgang på både microfilmer av kirkebøkene fra Land og andre hjelpemidler.

MEDLEMSAKTIVITETER.

Laget har i år avholdt 27 ordinære medlemsmøter, fordelt på Gjøvik, Gran, Jevnaker og på Dokka.

Virksomheten på møtene har vært noe forskjellig, et foredrag med påfølgende spørsmålsrunde har vært det vanlige, men en del møter har hatt som mål å hjelpe nybegynnere igang, Lokallaget i Gjøvik/Toten har også hatt et fast innslag med lesing av gotisk skrift på sine møter.

Vår felles museumstur ble avvirket på Toten Museum 2 juni i strålende sommervær, etter en omvisning i museumsanlegget holdt bygdebokforfatter Svein Erik Ødegaard et foredrag om embetsmenn og embetsmannsslekter på Toten.

SPESIELLE AKTIVITETER

Laget deltok i mars på Randsfjordfestivalen som denne gang ble avholdt på Gran. Vi deltok i et samarbeid med Biblioteket i Brandbu og Gran Historielag.

Et besøk av Arne M. Sandlie i Gran Sparebank et par dager før festivalen resulterte i en gave fra banken på kr. 5000.- i tillegg fikk vi kr. 1000.- fra Gran Historielag. Disse pengene skulle brukes til innkjøp av et leseapparat for microfilm, dette ble gjort mulig ved at vi fikk et meget gunstig tilbud hos Oppland Kontorutstyr Gjøvik som ga oss 2400.- i avslag på apparatet.

Leseapparatet står nå i Brandbu bibliotek til bruk for alle. Også i år deltok vi på årets Totenmarken, igjen var det stor publikumsinteresse for oss, og vi fikk en rekke nye medlemmer.

I forbindelse med 75 års jubileet for bygdelagene til Hadeland, Land og Toten i USA sendte vi et hilsningsskrift til lagenes jubileumsfest som ble avholdt i Moorhead i Minnesota 27-29 juni. Dette resulterte i ønske om medlemskap i vårt lag fra flere av bygdelagene medlemmer.

Laget har flere ganger fått omtale i den lokale presse i år, dessuten har vi 2 ganger blitt viet oppmerksomhet i NRK Oplandsradioen.

TIDSSKRIFTET.

Tidsskriftet har kommet ut med 4 nummer. Sideantallet har øket fra 68 sider i 1-85 til 76 sider i 4-85.

Tidsskriftet har inneholdt 86 artikler omkring slekt og slektsgransking. En del artikler har omhandlet stoff som tidligere ikke har vært offentliggjort.

Nummer 4-85 ble trykket i offset, dette ble ikke udelt vellykket men vi vil arbeide videre med tanke på å få tidsskriftet bedre. Tidsskriftet har blitt mer og mer populært blandt medlemmene, mange av de nyinnmeldte medlemmer i år har ønsket å få kjøpt tidligere utgitte nummer og vi har til tider vært utsolgt for en del eksemplarer. Laget vil få takke alle bidragsytere til tidsskriftet, både artikelforfattere og anonnsører.

SPECIALPUBLIKASJONER.

Laget har fortsatt utgivelsene av prestemanntallene fra 1664-66 som vi begynte med i fjor.

Manntallene fra 1666 for Vardal og Biri ble utgitt i vår, disse ble meget godt mottatt av medlemmene. I manntallet for Biri hadde vi som tillegg på det originale manntall laget et tillegg for Redalens fjerding som dengang lå under Ringsaker.

Arbeidet med prestemanntallene for 1664 fra Vang, Slidre og Aurdal ble ferdigt i desember og vil bli utgitt like på nyåret.

Disse vil foruten manntallet fra presten også inneholde et manntall som fogden hadde utarbeidet samme år.

LAGETS BIBLIOTEK.

Laget er nå ferdig med kopieringen av kirkebøkene for Biri for tidsrommet 1814-55 og 1876-86. Innbindingen av disse bøkene vil bli igangsatt tidlig i 1986.

Laget har innkjøpt folketellingen 1801 fra disse steder: Toten, Vardal, Biri, Ringsaker, Gran, Jevnaker, Land, Aurdal, Slidre og Vang i Valdres. Disse er på datalister med navnerregister.

Microfilmer av kirkebøkene og folketellingene fra Gran er innkjøpt, disse befinner seg på biblioteket i Brandbu.

Laget har innkjøpt 2 eks. av Norsk Slektshistorisk Bibliografi av Jan F. Anker Solem. Disse befinner seg på bibliotekene på Dokka og Gjøvik.

Laget har også innkjøpt følgende av Norsk Slektshistorisk Tidsskrift: Bind XXII til XXVIII, hvert bind inneholder 4 heftet, ialt 28 hefter som dekker tidsperioden 1969-82. Det er her innkjøpt 3 sett av disse så de forefinnes for medlemmene på bibliotekene i Brandbu, Dokka og Gjøvik.

ØKONOMIEN.

Lagets økonomi har i år vært stabil, det har ikke vært noen prosjekter som har krevd store uttelling, slik vi har hatt det tidligere år.

Laget vil få takke alle som har gitt oss bidrag, her ingen nevnt og ingen glemt.

Laget har ved årsskiftet 239 betalende medlemmer.

Desember 1985

Jan E. Jaatun

Sekretær.

Regnskap 1985 for

Vestoppland Slektshistorielag.

	Utgifter	Inntekter
Kontingent		16.967,15
Bidrag		13.550,-
Utført kopieringsarb.		
Salg av hefter		2.562,-
Porto	3.539,90	26,-
Annonser	1.192,05	5.000,-
Kopiering	8.936,-	
Slektforskningsmateriell	9.544,30	
Renter		60,56
Diverse utgifter	1.938,20	
Kursavgift		
Utgifter vedr. fored.		
Overskudd	<u>13.015,26</u>	<u> </u>
	38.165,71	38.165,71
	=====	=====

Påløpne ikke førte utgifter pr 25/12 1985

Trykking hefte nr. 4 ca.3.300,-

Bestilt folketel. 1801 " 2.500,-

Innkj. mikrof. Hadel. " 2.500,-

I alt ca.8.300,-
=====

Status pr 25/12 1985

	Aktiva	Passiva
Kassa: avd. Hadeland	2.469,60	
Avd. gjøvik	269,-	
kasserer	676,65	
Postgiro	1.948,25	
Sparebanken Vestoppl.	9.333,-	
Opplandsbanken DNC	5.280,56	
Forøye innbet. konting.		450,-
Ubetalte regninger		799,10
Balanse	<u> </u>	<u>18.727,96</u>
	19.977,06	19.977,06
	*****	*****

Årsmøtet

i Vestoppland Slektshistorielag ble avviklet på Gjøvik bibliotek torsdag 23. januar med godt frammøte. Formannen, Ole M. Granum, ble valgt til møteleder. Sekretæren Jan Eilert Jaatun leste årsberetningen som ble enstemmig godkjent. Kasserer Fredrik Dyhren refererte regnskapet som også ble godkjent. Det ble gjort endel vedtektsendringer. Således ble "dirigent" endret til "møteleder" og "bladstyrer" til "tidsskriftstyrer". "Hver region" ble endret til "hvert lokallag". Ordet "forandringer" ble byttet ut med "endringer".

Valget gav som resultat at hovedstyret nå ser slik ut: Formann Ole M. Granum, Gjøvik, (ikke på valg), kasserer Fredrik Dyhren, Toten, (ikke på valg), nestformann, tidsskriftstyrer Arne Amundgård, Toten, (gjenvalg) og kasserer Jan Eilert Jaatun, Toten, (gjenvalg). Vararepresentanter: Kari Nordal, Land (ny), Anne Marie Markussen, Toten (gjenvalg). Bladstyre: styrer Arne Amundgård, Toten, (gjenvalg), Reidar Reinsvollsvveen, Toten (gjenvalg), Kari N. Nordal, Land (gjenvalg) og Lars Peder Skute, Hadeland (ny). Revisorer: Berit Østby-Deglum, Gjøvik (gjenvalg) og Magnar Roseth, Toten (gjenvalg). Valgkomite til årsmøtet. 1987: Kari Englien,

Land, 3 år, Grete Bjørnerud, Toten, 2 år og Arne M. Sandlie, Hadeland, 1 år. Ledere i lokallagene er Hans Bjørnstad, Gjøvik/Toten, Hans M. Næss, Hadeland og Tormod Grønland, Land.

Neste post var forslag til lagetets virksomhet i 1986. Og her kom det fram at laget stort sett ønsker å fortsette og om mulig utvide den virksomheten som har vært det siste året. Hovedmålet er å kunne hjelpe medlemmene i sin slektsforskning med materiale og opplysninger.

Tidsskriftet ble så drøftet, og det var enighet om at det var mye bra stoff der. Noen mente at enkelte artikler kanskje var for lange, og det var også spørsmål om det ikke burde være mer stoff for nybegynnere og kanskje mer tilfang fra vårt eget århundre.

Medlemskontingenten for 1986 ble satt til 100 kroner for vanlige medlemmer og 50 kroner for nye. Det ble vedtatt å fortsette ordningen med organisasjonssekretær, og denne skal møte i arbeidsutvalget.

Doktor Otto Adolf Fosmo har levert en god del manuskript om mellomalderdiplomer fra Toten og Vardal. Hovedkilden er Diplomatarium Norvegicum, og hvert dokument blir presentert med oversettelse og kommentarer og er tenkt å komme i bokform muligens mot slutten av året.

I pausen var det kaffe og kaker og et glitrende foredrag av doktor Otto Adolf Fosmo som gav oss del i sine store kunnskaper fra mellomalderen. Han fortalte om sysselmenn, lensmenn, prester og kirker på Toten og i Vardal i mellomalderen og kom fram med mange interessante opplysninger til ettertanke.

Møtet ble langt og livlig, og viser at medlemmene er interessert i det som foregår i laget.

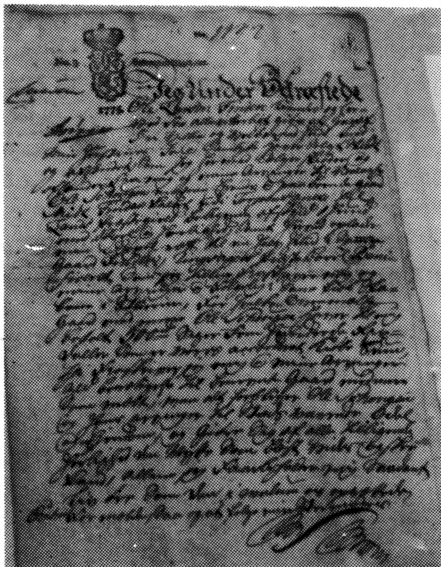
Møter i lokallaget for Land på Dokka bibliotek:

10. mars og 14. april, kl. 19.00.

Møter i lokallaget for Gjøvik/Toten, Gjøvik bibliotek:

6. mars og 3. april, kl. 18.30.

Bildet viser et af de gamle dokumentene på Finni.

Skjøte på Finni 1775

Jeg underbekreftede Torger Olsen en Bonde paa gaarden Kolund i Faabergs Præstegield Kiendes og hermed for alle Vitterliggiør, at jeg af frie villie og velberaad hue med min hustrues ja og samtykke i overværelse af min Curator Halvor Olsen Jevne af ovennente præstegield haver solgt Skiødet og afhændet som jeg hærved bortsælger fra mig og mine arvinger ved dette mit Skiøde til Ole Nielsen Schougen af Torpens anex til Lands præstegield min hidindtil eyende gaard part i Gaarden Finden i benevnte Torpens anex i Land af Skyld end hud med alle dens tilliggende herligheder som af Arilds tid tilligget haver eftersom samme med ret tilkommer og nu med rætte til ligge bør for den Suma 597 rd. siger Fem hundrede halvfemsens tyve og Syv Rigsdaler som mig af Kiøberen Ole Nielsen Schougen er fornøvelig betalt. Da fraskriver jeg mig og mine Arvinger al Ræt og berættigelse til samme gaard part i Finden en samt som melt er, men afskriver i sin fulde skyld med ald sin herlighed af hvad nevnes kand efter dags bliver Ole Nielsen Schougen og hans arvinger til stædseværende odel og eiendom af mig og mine arvinger upaatalt og uiegenløst i alle maader, men samt

herved paalegges kjøber en at hand min kones mormoder Anne Andersdatter hvad hun med rætte tilkommer som føderaad af benevnte gaard part i saa forbinder jeg mig og mine arvinger til at om nogen i mod forhaabning i fremtiden skulle ville igien indløse same gaard part, da ej allene at betale kjøbesummen af 597 rd ind og at ærlægge 24 rd hvært aar som overmelte føderaadskvinde oplever sin føderaad hvilke fire og tyve riksdaler pr. aar efter rigtig beregning med kjøbesummen rigtig skal ærlegges. Og desmere er jeg kjøber en fullt og fast hjemmelsmand saavel for kjøbet som i alle maader i et og alt paakommende at holde benevnte Ole Nielsen Schougen og hans arvinger skadesløs i alle maader, og til Desto større sikkerhed har jeg igiennem dette Skiøde egenhendig underskrevet og forseget men og formaaget tvende vitterlighedsvider dette med mig at underskrive. Actum Kolund den 17de July 1775.

Til Vitterlighed underskriver
Christopher Skougstad
Lars Homelstad.

Torger Olsen Kolund (segl)
Som Curator efter hans eget begiær underskriver Halvor Olsen Jevne.

Den udi hosheftede Skiøde solgte gaard Finden befindes med følgende pant beheftet nemlig:

1: Pantsat af Ole Gundersen Finden til Peder Anstensen Houg for 134 rd. efter Obl: af 5de martti 1728.

2: Pant af Christen Olsen Finden til Niels Larsen Houg for 200 rd. efter Obl. af 17. October 1752.

3: Videre af Christen Olsen Finden til Ole Tyielsen Baaberg for 300 rd. efter obl: af 25de Febr. 1757.

Disse obligasjoner ved befindees behørig tingleste, men er reduceret udfried aflyste hvilket hermed attesteres i følge forordningen af 7de Februar 1738.

Sædal tingsted den 28de October 1776.

Som jeg nu har fult opnaaet mine 25 aar, saa er det jeg nu som før vedgaaer jnd bemelte Skiøde i sidt fulde indhold.

Kolund den 4de July 1776 Torger Olsen

Tinglyst paa Sedal tingsted i Land den 23die July 1776 er ført i tingbogen extraheret og deraf saa i Skiøde og Pantebogen indført. Vedgaaer Gløersen.

Litt bakgrunnshistorie

om dette skjøtet, som sammen med flere i alle år siden det ble utstedt har vært oppbevart her på garden Finni. Vi er nå den 6. generasjon som vokter disse skattene fra over 200 år siden.

Bygda Torpa har tradisjonelt ligget noe fjernt fra "den store verden". Det har nok vært en del kommunikasjon med grannebygdene, men noen særlig innflytting har det ikke vært. Da så Kjell Telebonde kom vandrende, en gang tidlig på 1700-tallet, sammen med sine 5 sønner, alle sammen mørkladete, sterke og strie, og med en sterk vilje til å skape seg ei framtid, så ble dette noe som skapte store omveltninger fra det tilvante for mange torpinger. Det ble også forandringer for Midtgarden Finni.

Hit kom Trond Kjeldsen i 1713. Han var landdragon og hadde bygselbrev i lommen. Det samme hadde soldat Peder Michelsen. De bruker garden sammen og begge stifter

familie. Peders kone het Mary Haraldsdatter. Trond giftet seg med datteren på nabogarden, Haug, hun het Gury Christophersdatter. I 1720 får Trond kjøpt odelen på garden av sognepresten i Ringsaker, Povel Riis, og med hustruen Maren Stockfleths samtykke for 225 rd. I 1724 tar han over sin kones farsgard, og han selger da Midt-Finni til Peder Michelsen og Olle Gundersen Velle (Væhler), slik at de to får to halvdeler hver og de skal dele hus, england, aker og skog. På Væler var en annen av "Telebondesønnene" etablert, men selve bakgrunnen for denne transaksjonen har vi ikke kjennskap til.

Ole Gundersen Væhler f. 1684 d. 1753 var gift med Åse Christensdatter Brateng f. 1699 d. 1759. Ole og Åse har mange barn. Den eldste Christen tar over garden i 1752. Han gifter seg med Ingeborg Christophersdatter, men hun dør i barsel 1754. Barnet, som får morens navn, vokser opp og 19 år gammel gifter hun seg med Torger Olsen fra Fåberg i 1771. Christen dør i 1770. Hvem som brukte garden i mellom 1770 og dette salget i 1775 vet vi ikke, men det er mulig det var den samme som står som kjøper på skjøtet, Ole Nielsen Schougen. For ham betød denne handelen at han fikk hevet sin status fra å være en husmannssønn og til å bli en selveiende gardbruker på Finni - og dermed et verdig gifte for datteren på Østgarden Finne, Kari Amunds datter. Denne driftige Ole kjøpte etter hvert flere av Finni gardpartene og ble en meget velstående mann.

"Oversettelse" og kommentarer ved Kari Nordal.

**OPPLANDS
BILLIGSTE I
TRYKKSAKER?**

*Ring og spør oss
om tilbud.*

Østlands-trykk

2850 LENA - TLF. 061 - 60 891

JOSEF

Av Leif A. Wien

Vi snakker ofte om originaler vi har sett leve i våre bygder. De blir borte, sier vi. Hvordan er det? Er vi kanskje originaler og disse personer mer i overensstemmelse med virkeligheten?

Ja, nok om det. Jeg ville gjerne fortelle litt om og fra en litt original livshistorie knyttet til 'n Josef, ja, for det trengs ikke mer navn, det var for oss alle som kjente ham bare 'n Josef. Ingen vet hvor han ble født, når kan regnes ut så omtrent til 1901. Han lo sikkert ikke da han ble født, og han lo aldri siden. Moren var omstreifer og het visst bare Tater-Marie. At faren var av samme stand, kan en gå ut fra, og han er da helt anonym.

Josef ble igjen i "Helvete", et sted etter Torpa-vegen som vel fikk sitt navn etter Helvetesfossen, et vondt og vanskelig sted i fløtningselva Dokka. Josef vokste opp på dette stedet, som nok ble pyntet på til Elvebakken, og hvis Josef absolutt måtte ha et etternavn, så var det Elvebakken, i offentlige registre Josef Elvebakken. Hvordan han så ut, skal vi komme tilbake til, men en kan tenke seg litt når en hører om ham.

Det ble skogen og villmarka som var Josefs verden. Han var ett med naturen, om han hogg tømmer for å tjene til de aller nødvendigste kroner, om han satte snarer eller han bare rett og slett var i skogen, så var sansene spente til en ytterst følsomhet for alle inntrykk. Om det var stormens ul omkring koias lave tømmervegger, en gryende vårsol, en kvaeluftmettet sommerdag, eller under tordenens mektige rullen med lyn som flere ganger splintret trestammer i Josefs nærhet, så var dette Josefs verden.

Men inn i alt dette førte han også mer, han leste romaner i mengdevis. I tømmerkoia med bare trebenken som seng og en kabbe under hodet, gled all verdens romantikk inn i sinnet og inn i denne følsomme hjerne. Det hendte han tok fram litt av dette når han kunne sitte og se olm ut og klakket på tollekniven, eller skulte litt med kniven mellom tennene. Det ble fortalt at pleiefaren og han kunne lure på hverandre rundt hushjørnet med geværet i stilling, men det var visst ikke så farlig som det så ut til.

Barna var glad i Josef, og han i dem. Han arbeidet i skogen ved siden av vår sæter en tid, men bodde i et simpelt husvær som bokstavelig talt råtnet ned over hodet hans. Han kom på sæteren e.ter melk somme tider.

Vår sønn var liten, og da Josef under kaffedrikkingen senket hodet ned til koppen istedetfor å løfte den opp og dertil slurpet kraftig, gjorde Johan det samme. Da kunne en se en antydning til et smil i Josefs ansikt når han sa: "Han drekk svært kaffe nå".

Vi hadde en eldre frue til barnepass for Johan, hun så svært tertefin ut, men var verdens greieste dame. Hun var også med på setra. Hun stod og rørte i ystpanna en dag Josef kom inn. Hun hadde aldri hørt om 'n Josef langt mindre sett ham. Hun ble noe stor i øynene da hun så denne skapning med tykt lag med kvae på den halvnakne overkroppen, svart skjegg, langt hår og et par avskåret gummistølver på beina. Men da hun forstod at det var en av våre venner, ble Josef og hun de beste venner.

Dessverre, nervene til Josef holdt nok ikke, han hadde urolige tanker og sinn, han døde på Presteseter. - Det kunne skrives bok om 'n Josef, om hvordan et slikt liv kunne influere på en persons innstilling til denne verdens forhold. Han forstod nok ikke, og hadde heller ikke tilegnet seg de innviklede egenskaper som de såkalte bra folk gikk rundt og forsøkte å vise.

Det finnes bilde av 'n Josef i Johan Jensens strek og farger, forøvrig etter et fotografi tatt av herredsskogmester Kværnerud. Han var da pyntet, men så fin levde han ikke til daglig.

Merk elles at ein strek tvers over ein j tyder ½:

½	3 ½	4 ½
j	iiij	jv

Handskriftteiknet vil elles sjå noko annleis ut enn våre prenta bokstavar

Embetsmenn og embetsmannsslekter på Toten ca 1700-1850

Bearbeidet utgave av foredrag holdt ved fellesarrangementet mellom Vestoppland slektshistorielag og Toten Museum på Stenberg 2. juni 1985.

Ved Svein-Erik Ødegaard

Hvem var embetsmann 1700-1850?

I dag blir en embetsmann utnevnt av Kongen i statsråd og har visse rettigheter og plikter som er hjemlet i grunnloven. Innenfor det tidsrom som vi skal behandle her, ble imidlertid betegnelsen embetsmann brukt uten den klare begrensning som i dag. De aller fleste offentlige tjenestemenn ble den gang utnevnt av kongen og var embetsmenn. Vi bruker definisjonen hentet fra Ståle Dyrviks bind av Norges Historie:

"Med en embetsmann mener vi en offentlig tjenestemann i all alminnelighet, bare unntatt ansatte i de aller laveste stillingene. Det gjelder fenriker og lavere befal i hæren, røyterter (rorskarer) i tollvesenet, og kontorskrivere, fullmektiger og personlige kapellaner i det sivile og geistlige embetsverk."

Hvilke kategorier embetsmenn kan vi så vente å finne bosatt på landsbygda 1700-1850? For de geistliges vedkommende vil det gjelde sogneprester (der enkelte også er proster) og residerende kapellaner. I det sivile embetsverket kan vi først og fremst finne amtmenn, sorenskrivere og fogder. Dessuten finner vi på Toten amtslegen, som innehadde et embete. Stillingen utviklet seg til senere å bli vanlig distriktslege. Til sist har vi offiserene i det militære, fra general og ned til løytnant.

Embetsmannsmiljøet på Toten var betydelig

År 1800 var det i underkant av 600 sivile, over 400 geistlige og omtrent 800 militære embetsmenn i Norge, altså tilsammen ca. 1800 personer. De samme tall ca. 1720 var ca. 550, ca. 400 og ca. 700, tilsammen ca. 1650.

Folkemengden steg med 60% i tidsrommet 1720-1800. Det betydde at i 1720 sto det gjennomsnittlig 950 innbyggere og i 1800 gjennomsnittlig 1500 innbyggere under hver sivil embetsmann. mens tallene for hver prest var 1400 og 2000.

Antall prestegjeld økte fra 290 til 330 i tidsrommet.

Av de 1800 embetsmennene i Norge i 1800 bodde halvparten på landsbygda, mens den andre halvparten, som befant seg i byene, var sterkt konsentrert i stiftsbyene.

Det viktigste tallet for oss er at vi får et gjennomsnitt på litt over 2 1/2 embetsmann pr. prestegjeld på landet både i 1720 og 1800, hvorav én sogneprest fantes alle steder.

Ved folketellingen pr. 1. februar 1801 finner vi følgende embetsmenn bosatt på Toten:

Geistlige:

1. Henrich Christian Borchgrevink, prost og sogneprest. Han hadde forøvrig også Jonas Christian Finkenhagen bosatt hos seg i prestegarden som "kapellan pro persona", men han var altså bare personlig kapellan og dermed ikke embetsmann, jfr. definisjonen ovenfor.

2. Hieronymus Heyerdahl, residerende kapellan, bosatt på Sotstad

Sivile:

3. Christian Sommerfelt, amtmann, bosatt på Sukkestad

4. Fredrik Sommerfelt, sorenskriver, bosatt på Stenberg

5. Ernst Friderich Eckhoff, amtslege, bosatt på Mellem Rudstad

Militære:

6. Michael Darre, sjef for Det Akershusiske dragonregiment, bosatt på Billerud

7. Nils Stockfleth Darre, premiérløytnant ved Oplandske dragonregiment, bosatt på Kraby

8. Hans Ulrich Beichmann, rittmester, 2. familie under Skjøll

9. Hans Frisack, løytnant ved infanteriet, bosatt på Gudderud

Tilsammen har vi 9 embetsmenn på Toten i 1801 i aktiv tjeneste. Men embetsmannsmiljøet omfatter også pensjonerte og enker med eventuell familie, der vi i 1801 finner:

10. Lars Arøe, pensjonert løytnant, 2. familie under Prestegarden

11. Anne Katrine Kierulf, kapellansenke med 2 hjemmeværende barn, bosatt på Sotstad

12. Fru von Ahnen, enke etter kaptein Preben von Ahnen (d. 1800) (= Marthe Holmen, gift med Preben von Ahnen i Aker kirke i 1787), bosatt Brunsberg under Gile
13. Sigrid Behr, kapteinsenke med 3 hjemmевærende barn, bosatt Rise
14. Helene Margrete Motzfeldt, oberstløytnantsenke, 11. familie under Hammerstad, Hoff sogn

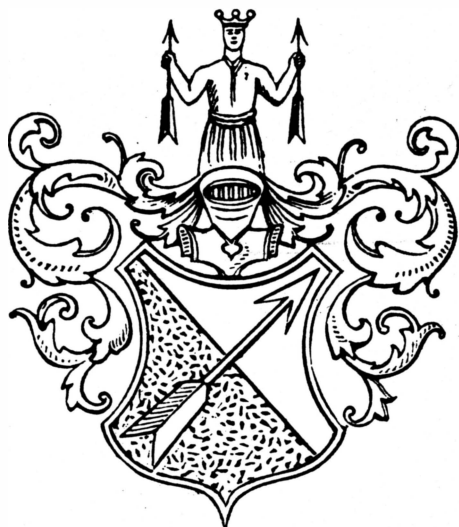
Utenom disse finner vi ytterligere enslige, losjerende "kondisjonerte", gjerne slektninger av personer nevnt ovenfor. Som eksempler trekker vi fram at på prestegarden bodde Magdalene Borchgrevink, som var brordatter av presten, på Brunsberg bodde Karen og Fridrika Schultz, søsterbarn av Marthe von Ahnen, på Sukkestad bodde Magdalene Elisabet Hoff og Anna Sophie Heuch som "beslektet" med amtmannen, og på Stenberg bodde konas søsterdatter Birgitte Maria Angel.

Vi har ikke bevart personlister etter folketellingen 1835, men den viser ihvertfall at det da var 4 geistlige, 4 sivile og 5 militære embetsmenn på Toten, altså tilsammen 13. Nå var prestegjeldet delt i to, og vi har dermed fått to sogneprester og to residerende kapellaner. Videre var fogden bosatt her i tillegg til amtmann, sorenskriver og amtslege. Det var også en offiser mer enn i 1801.

Antall geistlige embetsmenn vil ofte være mest stabilt. Derimot kan antall sivile embetsmenn teoretisk variere en del. Hvis vi først ser på amtmenn, så ble Oplandenes amt opprettet i 1757 og delt i Kristians og Hedemarkens amt i 1781. Christian Sommerfelt på Sukkestad ble den første amtmann i Kristians amt, 1781-1811. Han ble etterfulgt av broren Ole Hannibal Sommerfelt, som var bosatt i Vardal. Laurits Weidemann her på Stenberg var amtmann over Kristians amt 1821-51.

Toten, Vardal og Biri sorenskriveri har vært en enhet siden 1696, og følgende sorenskrivere var sikkert bosatt på Toten:

1. Christian Sommerfelt, sorenskriver 1702-41, først bosatt Hunn, Vardal, men kjøpte Sukkestad og flyttet dit
2. David Sommerfelt, sorenskriver 1741-73, sønn av foregående, bosatt Sukkestad
3. Fredrik Sommerfelt, sorenskriver 1787-1801, sønn av foregående, bosatt Stenberg

Familievåpen for
Sommerfelt og Weidemann.

Genealogisk har vi altså her å gjøre med 3 generasjoner Sommerfelt samt 2 dattersønner av den mellomste Sommerfelt.

4. Laurits Weidemann, sorenskriver 1802-17, dattersønn av ovenfor nevnte David Sommerfelt, bosatt Stenberg

5. Christopher Christian Weidemann, sorenskriver 1817-53, bror av foregående. bosatt på Billerud

Hele området Toten, Vardal, Biri, Hadeland og Land var ett fogderi inntil 1815. Da ble det delt i to, der Hadeland og Land ble ett fogderi, og Toten fogderi ble identisk med sorenskriveriet.

I det aktuelle tidsrommet bodde følgende fogder sikkert på Toten:

1. Johan Nerenst, fogd 1693-1724, bosatt på Narum, senere kalt Fogd-Narum etter han og sønnen

2. Caspar Nerenst, fogd 1724-41, bosatt på Fogd-Narum som fogd, senere lagmann i Kristiania

3. Børge Johan Schultz, fogd 1800-25, kjøpte Breili i 1804 og bosatt der senere

4. Jens Mørk Friis, fogd 1825-60, først bosatt på Mellem Rudstad. men kjøpte Breili i 1837

Et betydelig antall militære embetsmenn, altså offiserer, har vært bosatt på Toten. Det har sammenheng med organiseringen av forsvaret på disse kanter av landet.

Når det gjelder kavalleriet, ble det opprettet et eget dragonkompani på Toten i 1717 under 1. sønnfjellske dragonregiment. Tidligere hadde vi hatt et romerik-totensk kompani. I 1750 ble så et eget 3. sønnfjellske dragonregiment opprettet, kalt Oplandske Dragonregiment fra 1784, der 2 av de 8 kompaniene var Søndre og Nordre Totenske kompani. Denne ordningen sto ved lag til omorganiseringen av den norske hær i 1818. Mellom 1818 og 1889 hadde vi Totenske eskadron, som 1 av 4 kompanier i det Oplandske ridende Jægerkorps.

Når det gjelder infanteriet, så eksisterte et Toten-kompani fra 1628 - inntil 1657 1 av 8 kompanier i Det Akershusiske nasjonale infanteriregiment. Regimentet ble delt i 1657, og Toten-kompaniet ble 1 av 8 kompanier i Oplandske nasjonale

infanteriregiment. Etter ny deling i Østre og Vestre Oplandske infanteriregiment i 1718, hver på 12 kompanier, ble Toten-kompaniet en del av Vestre Oppland infanteriregiment inntil 1810. Da ble det overført til Valdreske skarpskytterbataljon. Vestre eller 2. Oplandske infanteriregiment ble forøvrig innlemmet i Nordenfjeldske infanteriregiment i 1789, og overført til 1. Akershusiske nasjonale infanteriregiment i 1792. Ovenfor nevnte kaptein Preben von Ahnen var sjef for Toten-kompaniet 1784-1800.

Siden vi hadde Toten-kompanier både innen kavalleriet og infanteriet, og også regimentssjefer kunne bo på Toten, fikk vi i hele tidsrommet et markert innslag av militære embetsmenn i bygda.

Det statistiske gjennomsnitt for landsbygda var som nevnt vel 2 1/2 embetsmann rundt 1800. På Toten var det som vi så 9 i 1801, og det var etter vår gjennomgang kanskje ikke et maksimumstall i perioden fra 1700 til delingen i Østre og Vestre Toten prestegjeld i 1826. Konklusjonen må derfor bli at antall embetsmenn bosatt på Toten ihvertfall lå 3-4 ganger over landsgjennomsnittet i denne perioden.

Weidemann-familien

Det er naturlig å se noe nærmere på den familien som har etterlatt oss sin gard og sitt hjem som en del av nåværende Toten Museum. Her er bygningsmiljø og park, inkludert privat gravsted, bevart intakt. Stenberg framstår derfor i dag som et unikt anlegg i nordisk sammenheng.

Som ved så mange av våre embetsmannsslekter finner vi røttene i Danmark. Laurits Weidemann (den eldre) var født på Østre Assels prestegård på Morsø i Jylland i 1743. Hans far, presten Christopher Larsen, hadde tatt navnet Weidemann etter mora Elisabeth Clemensdatter Weidemann (1650-1712). Hennes far, Clemens Weidemann, var kjøpmann i Ålborg.

Laurits Weidemann var fogd, først i Råbyggjelaget og senere i Nedenes. Han var gift med Maria Sommerfelt, datter av sorenskriver David Sommerfelt på Sukkestad, og de hadde følgende barn:

1. Laurits Weidemann, født 1775, sorenskriver Toten, amtmann Hedemarken 1817- 21 (men fremdeles bosatt på Stenberg) og til sist amtmann i Kristians amt
 2. David Sommerfelt Weidemann, født 1777, veier, måler og vraker i Drammen. "Bestillingen var dengang embede", som det heter i slektsboka.
 3. Christopher Christian Weidemann, født 1779, sorenskriver Toten
 4. Joachim Godske Weidemann, født 1782, død 1782
 5. Sophie Benedicte Weidemann, født 1783, gift med irlenderen Robert Gonsalvo Major, handelsborger i Kristiansand, fabrikk-eier og dessuten også eier av garden Ullern i Vestre Aker
 6. Joachim Godske Weidemann, født 1786, død 1786
 7. Elisabeth Dorothea Augusta Weidemann, født 1787, gift med Nils Berner Sørensen , blant annet professor i medisin
 8. Olava Fredrikke Weidemann, født 1790, gift med Hans Sommerfelt, sorenskriver Moss
 9. Joachim Godske Moltke Weidemann, født 1793, kapteinløytnant i marinen
 10. Konrad Ferdinand Weidemann, født 1795, oberstløytnant, kabinettsskammerherre hos kong Oscar I fra 1844
 11. Louise Theresia Weidemann, født 1798, ugift, død i Moskva i 1854 av "sorte kopper" hos brordatteren Sophie Fernandine
- Så har vi sønnen Laurits Weidemann på Stenberg, 1775-1856. Han var gift med Ditlevine Marie Qvist, 1774-1866, datter av fogd i Nedenes Ditlev Qvist, gift med Ingeborg Marie Herlofsen. De hadde barna:

1. Lars Ditlev Weidemann, født 1799, død 1799
2. David Christopher Weidemann, født 1800, lege i Holmestrand fra 1830 "med tilsagn om, med hensyn til befordring, at stilles lige med embedslæger".
3. Fredrik Sommerfelt Weidemann, født 1803, sorenskriver i Fosen 1840-75
4. Ingeborg Marie (kalt "Bolly") Weidemann, født 1805, død Stenberg 1893, ugift
5. Nahyda Nathalia Weidemann, født 1807, død Stenberg 1890, ugift

6. Ingeborg Andrea Lysgaard Weidemann, født 1810, død 1810
7. Sophie Weidemann, født 1811, død 1811
8. Ferdinand Harald Weidemann, født 1813, død 1813
9. Ole Hannibal August Weidemann, født 1813, død Stenberg 1887, ugift, gardbruker Stenberg og veginspektør - fra 1840 i Totens fogderi og fra 1857 i tinglagene Vardal, Toten, Jevnaker, Gran og Søndre Land
10. Kristiane Laura Amalie (kaltes "Malla") Weidemann, født 1818, død Stenberg 1901, ugift

Etterslekt etter amtmann Weidemann har vi gjennom sønnene David og Fredrik:

David ble gift 1. gang i 1829 med Ludolphine Fredrikke Krohn, datter av major Johan Jørgen Krohn på Ringerike og hustru Anne Marie Selmer. 4 barn.

David ble gift 2. gang i 1836 med Hanna Fredrikke Poulsen, datter av dansk visekonsul Hans Peter Poulsen og hustru Fredrikke Müller. 5 barn, hvorav 3 vokste opp.

David ble gift 3. gang i 1845 med Petronelle Andrea Holst, datter av Hans Holst, kjøpmann i Holmestrand, og hustru Inger Kristine Backer. 3 barn.

Fredrik ble gift 1. gang i 1831 med sitt søskenbarn Nathalia Adelaide Major, datter av Robert Gonsalvo Major og Sophie Benedicte Weidemann, jfr. ovenfor. 9 barn.

Fredrik ble gift 2. gang i 1853 med Mathilde Christine Horneman, datter av skipsreder, senere gardbruker, Ebbe Carsten Horneman og hustru Nicoline Andrea Christensen. 3 barn.

Giftermål innen embetsstanden

Fogden Laurits Weidemann var altså sønn av en embetsmann, og han var gift med datter av en embetsmann. Videre ser vi at alle 5 sønnene som vokste opp ble embetsmenn. For døtrenes del var alltid ektemannens stilling avgjørende, og av de 3 gifte døtrene ble 2 gift med embetsmenn.

Dette er et typisk trekk ved embetsstanden - den var en svært lukket stand på 1700-tallet og utover 1800-tallet. I Norges historie har Ståle Dyrvik et eksempel med en prokurator som hadde tre sønner, alle embetsmenn, og der den ene hadde 20 barn, hvorav samtlige 6 sønner som vokste opp ble embetsmenn, og samtlige 8 døtre som vokste opp ble gift med embetsmenn.

Vi skal i denne sammenheng også trekke fram en offisersslekt fra Toten. Siri (Sigrid) Bårdsdatter, født ca. 1609, død 1698, datter av sogneprest Bård Nilsen på Biri, var i sitt første ekteskap gift med sogneprest til Biri, Even Olsen, i sitt 2. ekteskap med løytnant Oluf Bay, bosatt Rise, Toten, og i sitt 3. ekteskap med Jørgen Hermansen, prest på Nes, Hedmark, senere sorenskriver på Toten. Siri var altså datter av en embetsmann og gift med tre embetsmenn.

Av Siri Bårdsdatters barnebarn var 13 enten offiserer (Bay, Wahl og Helm) eller gift med offiserer, mens ingen var embetsmenn av andre kategorier. Dette illustrerer godt det faktum at det oppsto en del typiske offisersslekter i Norge med lav frekvens av giftermål med andre deler av embetsstanden.

Offisersfamilien Seiersted (Sejersted) stammer forøvrig også fra Toten - fra garden Serstad (Seierstad).

Forholdet med embetsstanden som en lukket stand og sosialt plassert godt over storgardsnivået, kan vi illustrere med et eksempel fra Toten. I januar 1796 sendte løytnant Nils Stockfleth Darre inn søknad om ekteskapsbevilling for seg og bondedatteren Ellen Jensdatter Askjum fra Toten. I skrivelsen fra Det norske Generalkollegium til Generalitetet i Kjøbenhavn heter det:

"En meget uventet ansøgning fra premiærløitnant von Darre Det er meget beklagelig at en saa værdig og duelig officer er henfalden til saadan paastaaenhed udi en for hans timelige vel saa vigtig begivenhed, hvis fuldbyrdelse efter al anseende, vil i tiden være af skadelige følger for ham, og uden tvil forvolde ham anger og fortrydelse. Da nu saavel Regimentet som faderen ere saa meget imod dette giftermaal, saa henstiller vi til det Kongl. Collegio

nærmere behagelige forgodtbefindende om løytnant von Darre, paa grund af partiet ansees for ganske upassende og ufordelagtigt for ham, saafremt han skal blive staaende i militæretaten, kunde tilkjendegives, at hans ansøgning ikke stod til at indvilges."

Avslaget kom 5. mars. Men Darre ga seg ikke og søkte på nytt, og tillatelse ble gitt den 3. september 1796. Paret bodde på Kraby. Nils Stockfleth Darre ble senere adjutant hos prins Christian August. Prinsen bodde en gang i prestegården mens han besøkte Darre. Under et selskap på Kraby tok prinsen vertinnen til bords, og dette tok tilstedeværende amtmanninne Sommerfelt meget ille opp, da hun sto langt høyere i rang. Bedre ble det ikke da det samme gjentok seg i prestegården litt senere. Først i selskapet for prinsen på Sukkestad ble amtmanninnen hans borddame.

Men hvordan gikk det med embetsmannsstandens posisjon og lukkethet utover 1800-tallet? Vi kan gå tilbake til slektsoversikten for amtmann Laurits Weidemanns barn. Av 6 barn som vokste opp, ble en sønn og tre døtre boende tilbake på Stenberg som ugifte. Av de to sønnene som giftet seg ble én embetsmann, mens den andre skulle "stilles lige med embetslæger" - altså uten formelt å inneha noe embete.

Alt i alt var den sosiale posisjon gjennomsnittlig ganske annerledes for amtmannens barn enn for søskenflokket som vi så på i forrige generasjon. Dette samsvarer med hovedtrenden i den historiske utvikling: embetsstanden konsoliderer stillingen gjennom 1700-tallet, og de fleste embetsmannsbarn beholder foredrenes sosiale og økonomiske posisjon. Men utover 1800-tallet taper embetsstanden terreng.

De tre ugifte døtrene på Stenberg - modellen for Camilla Collets "Amtmannens døtre" - kan stå som et lett karikert bilde på utviklingen. De døde alle i høy alder, om ikke i fattigdom, så ihvertfall i beskjedne kår sammenlignet med embetsstandens stilling ved 1800-tallets begynnelse. De beholdt sin verdighet, sin snevre omgangskrets og sine innlærte vaner, men de var bare "amtmannsdøtre", døtre

av ei tid som på slutten av 1800-tallet var i ferd med å gå over i historien.

Husmannen og fattiglemmet kunne også være av embetsmanns-slekt

Vi har understreket at embetsstanden var en sosialt ganske lukket stand. Det betyr ikke at vi ikke finner sosiale sprang nedover for mange etterkommere allerede i eldre tid. Et illustrerende eksempel i så måte kan knyttes nettopp til Stenberg.

Amtmann Laurits Weidemann var på morssida 4. ledd etter sogneprest Hans Hansen Sommerfelt i Vardal. Hans hadde ei datter Else Dorthea som ble gift med Hans Jensen Nimb, som var prest. En sønn Michael Nimb var prokurator og ble lensmann på Toten. Ei datter av Michael - Birgitte Charlotte Nimb -ble gift med Jon Christensen Burul. Dermed er vi havnet i bondestanden. En sønn av Jon Christensen var Johannes Jonsen, gift med Pauline Olsdatter, som var husmannsfamilie på plassen Grønland under Sukkestad ihvertfall fra 1816. Grønland ble kjøpt av Weidemann i 1832 og lagt inn under Stenberg, dit plasstua ble flyttet som rullebu ca. 1838, og husmannen som måtte flytte fra plassen var altså amtmannens firmenning.

Det verserer en del historier på Toten om en stortyv som skulle ha hett "Fonnan". En av dem er kommet på trykk i et avisreferat i 1960 der Pål Gihle og Otto Adolf Fossmo forteller om historiske hendelser. En angivelig rømmingshistorie utført på skøyter på Mjøsisen av denne "Fonnan" er fortalt på lydbånd til meg av Harald Johnsrud. Bakgrunnen var egentlig stedsnavnsinnsamlingen i Balke, der Harald visste at "Fonnanstrupen" i allmenningen hadde fått sitt navn etter dødstedet til "Fonnan".

Den 10. juli 1864 ble fattiglem Johan von Ahnen begravet i Balke kirke, død en eller annen dag i januar, og først langt ut på sommeren "fantas død på fjellet mellom Feiring og Toten." Begravelsesomkostningene er innført i fattigprotokollen for Østre Toten fattigkommisjon.

Omkring Johan von Ahnens bragder på sine yngre dager finnes det et ganske omfattende materiale som jeg i årevis har ønsket å bearbeide. Han var Totens lille Ole Høiland

eller Gjest Bårdsen. Her skal vi trekke fram den slektsmessige bakgrunnen. "Fonnan" er altså ikke noe oppnavn, men det "von Ahnen" er blitt forkortet til i tradisjonen.

Johan Henrik von Ahnen ble døpt den 14. juni 1791 i Hoff kirke. Faren var kaptein Preben von Ahnen og mora Anne Riis, datter til klokkeren. Sjøl om dette var fødsel utenfor ekteskap, så ble det forsøkt å gi Johan en standsmessig oppdragelse. I 1801 finner vi han på Brunsberg som "Johan Prebensen" hos Preben von Ahnens enke. I senere rettsak forteller han sjøl at han blant annet bodde hos løytnant Arøe før faren tok han til seg, og av Arøe og faren lærte han både å lese og skrive. Preben von Ahnens stamfar i Norge må vel ha vært Preben von Ahnen til Beutel, Nederhoff og Fosser, født i 1606 i Meklenburg, krigskommisær, lensherre i Nord-Norge og amtmann i Bratsberg. Fattiglemmet Johan von Ahnen hadde adel blant sine fjerne forfedre.

Johan von Ahnen fikk ihvertfall to barn utenfor ekteskap. I 1812 fikk han sønnen Ole med ei Gjertrud Pedersdatter. Jeg kan ikke finne igjen mor og sønn senere, så helst flyttet de bort fra bygda. Men i 1813 fikk Johan sønnen Andreas med ei Anne Hansdatter, og for Andreas Johannesen oppgis senere - ved konfirmasjon og giftermål - Johan von Ahnen som far. Han giftet seg første gang i 1835 med Marie Andersdatter, død 1879, og de var husmannfamilie på Holmstadtangen gjennom mange år. Såvidt jeg kan se var det ingen barn i dette ekteskapet. Men på sine gamle dager giftet Andreas seg på nytt i 1880 med Marte Olsdatter Homstadtajet, og de fikk sønnen August - døpt "Augustinus" - samme år. August var tømmermann, bosatt Lindal av Nøkleberg, og kalte seg derfor August Lindal. Han var gift med Klara Johansen, og de hadde ingen barn.

Embetsstandens posisjon i samfunnet

Men vi skal gå tilbake til glanstida for embetsmennene. Et viktig fundament var økonomien. Sogneprestene og sorenskriverne baserte sin hovedinntekt på embetsforretninger. I tillegg kom fast lønn - tienden for presten - og eventuell inntekt av gardsbruket. Siden gruppene ikke økte i antall og folketallet steg kraftig, fikk vi en markert reallønnsøkning for begge gruppene gjennom 1700-tallet. Men variasjonene kunne være store. Inntektene mot slutten av 1700-tallet

kunne variere fra 150 til 1000 riksdaler for sogneprestene og fra 300 til 1000 riksdaler for sorenskriveren. Avgjørende var om man var i folkerike distrikt, og Toten var Norges folkerikeste prestegjeld på landsbygda i 1801. Her var det utvilsomt godt å være for en sokneprest eller sorenskriver.

Amtmenn og fogder fikk derimot den vesentligste del av lønna i form av fast gasje. Her skjedde det en fordobling i løpet av tida 1720-1800, men prisutviklingen var omtrent den samme. Militære fikk reallønna redusert i tidsrommet. For begge kategorier kommer det inn uvisse inntekter som inntekter av embetsgard eller sjøleid gard. Men det er beregnet at en amtmann kunne tjene fra 500 til 1000 riksdaler og en fogd fra 450 til 700 riksdaler. Innen det militære varierte det fra 2000 til 3000 riksdaler for generalen til 120 til 160 riksdaler for løytnanten.

Til sammenligning tjente en skolelærer på slutten av 1700-tallet 15 til 40 riksdaler og en dagarbeider i jordbruket 10 til 30 riksdaler.

Viktig er det også å understreke embetsstandens politiske betydning. Ved siden av handelspatrisiatet, f.eks. Anker- og Collet-familiene i Kristiania, var dette den ledende samfunnsgruppe i Norge. Embetsstanden hadde en mer dominerende stilling i Norge enn i unionslandene Danmark og Sverige. Særlig gjaldt dette før 1814 mens sentraladministrasjonen lå i Kjøbenhavn, og Norge måtte fjernstyres gjennom embetsmennene. Dessuten var samfunnsstrukturen enklere i Norge. Her var det f.eks. nesten ingen adel, så embetsstanden inntok en naturlig plass i toppen av samfunns-systemet.

Weidemannfamilien på Toten var politisk engasjert. Brødrene Laurits og Christopher Weidemann ble begge valgt til Stortinget. Christopher ble valgt fra Kristians amt i 1824 og var odelstingspresident. Laurits ble valgt en rekke ganger og var både odelstingspresident (1815), stortingspresident (1827) og lagtingspresident (1836).

Litteratur:

Torleiv Bjørnstad: utrykt manuskript om militære forhold på Toten

Ståle Dyrvik: Norges Historie, bind 8, 1720-1784, Oslo 1978

Olai Ovenstad: Militærbiografier, den norske hærs offiserer 1628-1814, Oslo 1949-

Toten Museum 1923-73

Totens Bygdebok, bind 1 og 2

Carl W. Schnitler: Norske haver i XVIII. og XIX. Aarhundrede, Kristiania 1916

Lars F. W. Weidemann: Stamtavle over slekten Weidemann, Trondhjem 1892

Norge under eneveldet 1720-1800, (10 forfattere), Universitets forlaget 1976

Forøvrig er benyttet primærkilder i Toten Museums regional-historiske arkiv

Fra den første museumsfesten på Stenberg (Toten Museum) i august 1931.

Garden Præstesæter og slekta der

Av Pål Prestesæter

Garden Prestesæter er første gang nevnt i 1603 og blir da benevnt som ødegard, d.v.s. 1/4 gard. Et dokument fra 1612 viser at det allerede på denne tida må ha hørt minst én husmannsplass til garden. Utskriften lyder slik:

"Prestsetter. 1612, Tauten. Opsidder: Laurits. Ødegaards + husmend. Krigsskat 1/2 dr. - Akershus len. Krigskatten. Pakke 21a".

Garden var på denne tida krongods eller kirkegods, geistligheten benefiseret, og lagt under bygdas prestegard til inntekt for sognepresten som satte den ut som bygselbruk eller leilendingsbruk, noe den ble værende til i 1858.

Etter de foreliggende dokumentutskrifter ser det ut som om forannevnte Lauritz har vært gardens leilending inntil 1640 da den ble utlagt eller brukt som seter fram til 1650. Da garden i 1650 bortbygdes igjen, var leilendingens navn Oluff. Om gardens størrelse og dyrket jord på denne tida finnes det ingen opplysninger om, men det finnes en del opplysninger om husdyrholdet og utsæden - som følgende:

"Prestsetter ødegård 1657. Alfstad fjerding Thauten. Oluff 1657. Fæ 10 st., hester 2 st., søffuer (sauer) 8 stk. Akershus len. Qvegskatten Pk. 66c".

"Prestsetter 1661. Alfstad fjerding. Ole scylder aarlig til Thoetens Presteboel 1/2 pund Rugmel och 1/2 pund smør med bøxel. Sognepresten bøgger. Kan saae 2 tønner. Thiende 11/2. - Rentekammeret. Landk. Jordbog 1".

Etter disse opplysninger å dømme kan det dyrkede areal på den tid ikke ha vært stort. Høyet ble jo høstet på naturlig eng og utslåtter, da kunstig eng ikke var brukt. Hele det dyrkede areal ble vel helst tilsådd med korn, og muligens litt rotfrukter (næper). Det kunne ligge nær å gjette på 30-40 dekar dyrket jord. Som vi ser av de forannevnte utskrifter het gårdens bruker Olluff, Olle (Ole). I manntallet i 1666 er gardens bruker Ole Michelsen, 39 år gammel. Han har en sønn Ole Olsen 2 år gammel. Den 24/1 i 1697 blir Ole Paulsen (Paalsen) Prestesæter begravd, 71 år gammel og den 17/12 samme år er det skifte etter Olle Prestesæter, han har også

en sønn Ole Olsen født 1664. Om denne Ole Michelsen Prestesæter og Ole Paalsen Prestesæter er samme person, eller det har skjedd et brukerskifte på Prestesæter etter 1666, har jeg ikke klart å bringe på det rene. Begge disse Ole-er er født ca. 1626 og begge har en sønn Ole født 1664. I 1666 finnes det ingen Ole Paalsen som er ca. 39 år på Toten. Det må dog nevnes at Paal-navnet har vært et av de sterkt benyttede navn i de senere generasjoner av Prestesæterslekta, mens Michel aldri har forekommet.

Ole Paalsen (eller Michelsen) f. ca. 1626 begravd 24/1 1697, 71 år gammel, gift med Goro Olsdtr. f. ca. 1637, begravd 18/12 1702, 65 år gammel. Barn:

1. Kirsti, født før 1664, gift før 1695, uvisst med hvem.

2. Ole født 1664, ble gardbruker på Finstad, gift med Anne Jensdtr. Gjestrup.

3. Siri født ca. 1665 gift 10/10 1697 med Peder Tidemandsen Lille Tåsås, senere på Finstad født ca. 1664 begravd 18/5 1717. Barn: Ole dpt. 17/7 1698, Gunil dpt. 13/2 1701, Berte dpt. 13/2 1701, Margrete dpt. 2/2 1703, Marte dpt. 4/10 1705 begr. 22/2 1708 2 år og 20 uker, Jonas dpt. 29/7 1708 begr. 2/7 1713 5 år og noen uker, Peder dpt. 1/1 1711 begr. 28/1 1711 3 uker, Marte dpt. 10/7 1712 begr. 10/7 1713 1 år og 1 dag.

4. Paal født ca. 1670, ble gardbruker på Prestesæter, se senere.

5. Peder født ca. 1672 begr. 5/3 1745 gift 25/4 1700 med Lisbeth Joensdtr. Eriksrud født ca. 1677 død 1766. Peder og Lisbeth var først på Grimstad, som de makeskiftet mot Stepperud. Det var skifte etter Peder på La i 1745. Barn: Ole Stepperud, Jonas Eriksrud, Nils Vestrum, Rasmus nedre Røise senere Appelsvoll, Johannes, Jacob, Margrete gift med Johannes Helset, Mari begr. 7/5 1702 6 uker og 3 dager: "Som blev funden død i Moderens Arm". Berte begr. 23/3 1706 1 1/4 år.

6. Berte født ca. 1681 begr. 21/1 1759 gift 1/1 1706 med Ole Torstensen Nergård født 1680 begr. 6/1 1768. Barn: Torsten dpt. 2/7 1706, Birte dpt. 29/7 1708, begr. 2/5 1713 9 1/2 år 15 uker, Gunil dpt 19/1 1710, Johanne dpt. 12/6 1712, Berte dpt. 24. søndag post. Trin. 1714, Margrete dpt. 1716, Kirsti dpt. H3K-dag 1719, Ole dpt. 3. søndag i Advent 1722.

Følgende utskrift av matrikkelen som skriver seg fra Oles tid kan være av interesse: "1669 Prestsetter Olle 1/2 phdt. 1 phd smør, Toutens presteboelz goeds med Bøxell. 3 fjtunge Prestebolet eier. Saar 4 1/2 td, Thinder 2 td, skatter 3 dr., Føeder Fæe 15 st., Hester 2 st. Fovring 1 dr. 8 s, Wisøre 4 s., Leding 2 s., 1 Queren 12 s. Engen er goed, schaug til Gaardsbrug, goed Hiembhaffn".

Etter dette ser det ut som at Ole har forbedret garden og antagelig dyrket opp litt jord etter at han overtok den. En skulle anta at det på denne tida må ha vært ca. 50 dekar dyrket jord. Den nevnte kvern har antagelig vært én av de små bekkverkene som var nokså alminnelige på denne tida. Den har sannsynligvis ligget ved bekken litt nedenfor brua mellom sykehuset og gardsbruket.

Etter Ole Paulsens (eller Michelsens) død i 1697 blir garden bygset av hans nesteldste sønn Paal (også skrevet Povel). Følgende utskrift foreligger: "Toten, Vardal og Biri Thingbog 20: 2b. Publisert Magister Holstes bøxelbref paa den gaard Præstesæteren skylder aarlig til Totens præsteboel et halft pund malt og et pund smør utstedt til Povel Olsen. Datert 17, november 1697. Thingl. Hofsvangen 1698 Marts 9".

Paal Olsen Præstesæter født ca. 1670 begr. 1/2 1743, 73 år gift med Ingeborg Johannesdtr. f, ca. 1670 begravd 28/12 1728, 58 år. Ingeborg var antagelig fra Vårnes i Vardal og datter av Johannes Thoresen Vårnes født ca. 1637 død 1707, 70 år. Hans far var Thore Johansen Vårnes, bruker på Vårnes fram til 1654. Paal og Ingeborgs barn:

1. Ole dpt. 25/9 1701, neste bruker på Prestesæter, se siden.
2. Hågen f. 1703 begr. 7/3 samme år.
3. Johannes født 1704 begr. samme år.

**Signetringene til de to
Paal Olsen Præstesæter**

Til venstre hovedbygningen og til højre vilkårsbygningen på Præstesæter.

4. Marte dpt 13/9 1705 begravd 6/3 1791 gift med Knud Andersen Nøkleberg f. ca. 1689 begr. 10/6 1745. Barn: Kari dpt. 1. søndag i advent 1732, begr. 28/12 1732 3 uker og 1 dag, Johanne dpt. 6. søndag etter påske 1734, Paal dpt. 13/1 1736 begr. 12/12 1812 gift 7/11 1762 med Pernille Olsdr. Smeby f. 1739 begr. 21/1 1815, 76 år.

5. Berte dpt. 1/1 1708 begr. 6/1 1774, gift 29/9 1735 med Tommes Sørensen Sund dpt. 8/1 1711 begr. 15/10 1795. Barn: Margrete dpt. 2. påskedag 1736, Margrete dpt. 12. søndag post trin 1737 begr. september 1738 1 år, Kristian dpt. 2. søndag i advent 1738 begr 1738 6 dager, Anne dpt. 21. søndag post trin 1739 begr. 19. mars 1740 1 år 5 mnd. 3 uker, Kristen dpt. 21. søndag post trin. 1741 begr. 11/6 1741 12 dager, Anne dpt. Kristi Himmelfartsdag 1742 gift med Paul Olsen Hørstad, Margrete dpt. søndag septuagesima 1744 død 15/1 1840, 96 år, Pernille dpt. 2. søndag i advent 1745 begr. 19/5 1749 3 år 4 mnd 3 uker, Siri dpt. nyttårsdag 1747 begr. 24. sept. 1752 5 1/2 år, Søren dpt. 10. søndag post trin 1749, Paal dpt. 10. søndag post trin. 1752 begr. 3/6 1754 1 år 8 m. 3 uker, Berte dpt. 5. søndag i faste 1756 begr. 16/1 1774 17 år, Ingeborg gift med Hans Larsen.

6. Ingeborg dpt. 23/8 1711 begr. 25/10 samme år.

7. Hågen dpt. 25/10 1712 begr. 18/6 1713.

8. Johanne dpt. 1. søndag etter påske 1715.

9. Peder dpt. Maria bebudelsesdag 1717 gift 9/10 1748 med Ragnhild Paulsdr. Fårlund (Amundrustad f. Enger) dpt. 7/8 1708 begr. 16/4 1781 (g. l. m. Nils Torstensen Fårlund). Ingen barn.

10. Hågen dpt. Hellig tre kongers dag 1721 begr. 2/2 samme år.

I 1733 10 år før sin død, fratrer Paal Olsen som leilending. Garden blir da bygslet av hans eldste sønn, Ole Paalsen, som er født 1701 og død 1791, 90 år gammel. Utskriftens ordlyd: "T.V.B. Thingb. 31: 34b. Hr. Ole Hanibal Hoff's bøkelseddell til Ole Paalsen paa Præstsæter skyld 1/2 pd. malt. Dat. 17. Novbr. d. a. Thingl. Buruld 1733, Novbr. 20".

Ole Paalsen Præstesæter dpt. 25/9 1701 begr. 19/3 1791 gift 10/10 1734 med Mari Christensdr. Atlungstad døpt 23/7 1713—begravd 9/3 1794. Hun var datter av Christen Larsen Atlungstad f. ca. 1669 død 1752 og Kari Halvorsdr. f. Sodstad. Ole og Maris barn var:

1. Paal Olsen dpt 1736, se siden.

2. Ingeborg Olsdtr. dpt. 1738 gift 13/4 1761 med Peder Hansen Lerud dpt. 1729. Deres barn: Marte dpt. s. Septuagesima 1762, Ole dpt. 29/5 1763, Hans dpt. 7/7 1765 begr. 16/9 1773 8 år 3 mnd., Mari dpt. 24/6 1767, Kari dpt. 20/8 1769, Christian dpt. 20/10 1771 begr. 15/9 1773 2 år 6 uker, Helene dpt. 5/12 1773, Kristine dpt. 7/2 1779.

3. Kari Olsdtr. dpt. 11. s. e. trf. 1740 gift 29/3 1773 med Christian Christoffersen Ånnerud dpt. fastel. søndag 1748.

4. Marte Olsdtr. dpt. 12. s. e. trf. 1743 begravd 23/7 1747.

5. Johannes Olsen dpt. 3. s. e. trf. 1746 gift 14/4 1789 med Marte Olsdtr. Evenrud dpt. 1 s. e. faste 1759. I 1801 bodde de på Rønnås. De hadde ingen barn da.

6. Marte Olsdtr. dpt. 2. pinsedag 1748 gift 29/12 1773 med Peder Torkildsen Narum dpt. Kr. himmelfartsdag 1751. Deres barn: Torkild dpt. 19/6 1774, Ole dpt. 10/9 1775, Kari dpt. 16/11 1777 begr. 1/2 1778 11 uker, Christian dpt. 29/11 1778, Mads født 10/11 dpt. 12/11 1780.

7. Kristine Olsdtr. dpt. 3. søndag i advent 1750, fikk Marthe dpt. 2/4 1780 med Niels Olsen Lae "ved Lifgarden", sønn av Ole Nielsen Lae fra Sogstad og hans 2. kone Johanne Haagensdtr. Kristine gift 24/10 1790 med Christian Olsen f. 1765. Deres barn: Ole f. 8/3 1791, Maria dpt. 8/6 1794.

8. Maria Olsdtr. dpt. 9. s. e. Trf. 1757 gift 4/12 1778 med Christian Olsen Indal dpt. 22 s. e. trf. 1755. Deres barn: Ole dpt. 30/1 1780 gift 2/11 1810 med Olene Olsdtr. Rønaas, Marthe f. 5/10 1783 gift med Hans Mikkelsen Karsrud, Helene f. 9/2 1791 begr. 6/3 1791 3 uker, Johannes f. 15/4 1792 gift med Maria Christiansdtr. Kyseth, Helene dpt. 31/8 1794 død 17/7 1817 24 år.

Fra sistnevnte leilendingstid foreligger forøvrig ingen opplysninger. Neste leilendingsskifte finner sted i 1758. Følgende utskrift foreligger: "T.V.B. Thingbog 35. 720. Skiøde (skal sikkert være bøksestedel) fra Prosten Hoff til Povel (Paal) Olsen på Prestsæter. Dat. 28. mai d.a. Thingl. Kobberstad 1758 juli 25.

Paal Olsen Præstesæter dpt. 3. s. i Faste 1736 begr. 1/8 1800, 67 år, gift 7/12 1764 med Anne Olsdtr. Kvikstad dpt. St. h.dag 1735 død 2/3 1797. Anne var datter av Ole Jonsen Kvikstad fra Kval f. ca. 1674 d. 1752 og hans 2. kone Marte Knudsdtr. Gårdløs f. ca. 1687 d. 1784. Besteforeldrene var: Jon Paulsen Kval fra Kirke Balke f. ca. 1643 d. 1717 og Berte

Jørgensdtr. død ca. 1678, Knut Pedersen på Gårdløs f. ca. 1639 d. 1711 og Ingeborg Larsdtr. f. Gårdløs. Paal hadde i sin ungdom vært musketer i 5 år og korporal i 3 år. Paal og Annes barn:

1. Ole Paalsen, se siden.
2. Marte Paalsdtr. dpt. 8/6 1768 begr. 2/5 1797 29 år.
3. Christian dpt. 23/2 1772 begr. 12/7 samme år.
4. Kristine f. eller dpt. 27/4 1777 begr. 22/2 1789.

I bakre perm på en salmebok står følgende:

Denne bog Til hørrer mig

Anne Ols datter Præstsæter paa

Toten. Præstsæter den 25 8ber (oktober) 1795.

Bogen Jeg tilegner mig, jeg har

kjøbt den redelig, derfor kalder jeg

den min, Kjøb dig en saa er den din,

lad saa hver beholde sin, saa beholder

jeg og min. Anne Olsdtr. Præstesæter paa Toten.

Senere har sønnen Ole Paalsen overtatt salmeboken, følgende står i fremre perm:

Denne bog tilhører mig Ole

Paavelsen med gud og rætte der

for bør Ingen med mig om bogen

Frætte gud unde mig dene bog saa

at læse og forstaa at Jeg et guds

barn blive maa.

Ole Paavelsen Præstesæteren

paa Toten - Soli Deo Gloria (Gud alene æren).

Den neste og siste bygselseddel det foreligger utskrift av har følgende ordlyd: "T.V.B. Thingbog 42: 335 Bøxselseddel fra Prosvt Borchgrevink til Ole Paulsen på Præstsæter skyld 1/2 Skpd. malt og 11 pnd. smær. Dat. 1. september d.a. Thingl. Petterud 1796 sept. 28.

Fra samme tid finnes det en føderådskontrakt:

Føderådskontrakt fra Ole Poulsen Præstsæter til Pouel Olsen og Anne Olsdatter. 3 Tønder Reent byg, 3 Tønder blandkorn,

3 Tønder havre 1 Tønde Rug, og at saae for denne 2 sætting

liinfrøe, føder og Røgter for dennem 3 kiør og 4 souger, til

slagt aarlig Et ungnød som har fulgt 2 aar i skougen og et jød

ungsviin et Pund tørfisk, 1 kvarter salt, 1 støke ager kaldet

Farbroderpløyen at bruge, et støkke slaatland kaldet Taair-

sveen, 1 matte engelsk Tobak, ligesaa skal de og have Varmt

Huus og anden fornødne Huuser, ligesom de og skal have fornøden brendevad, samt Hæst til og fra Kirken, og andre fornødne Reiser, skulde den ene ved Døden afgaae, gaar det halve til gaarden igien, undtagen Creaturene da skal den Efterlevende beholde 2de kiør. - Præstesæter den 22de December 1796. Ole P. Præstesæter.

I 1790 fikk Paal Præstesæter en sølvmedale fra Det danske Landhusholdningsselskåp "for Flid i jordbruget i Norge": "Leilendingen Paal Olsen paa Gaarden Præstesæter som i aaret 1790 har oparbeidet av moradsig grund 3 mælinger og av stenig og med skog begrod 7 mælinger til eng, hvor paa han i avvigte sommer har avlet 11 læs høi, en belønning av 5 rdl."

Et par utskrifter fra 1800-tallet skal også gjengis: "Præstesæteren 1800. October 7. Dødsbo Auktion paa Præstesæteren den 7. october 1800 efter forlangende af Ole Paulsen over endel løsøre hans afdøde Fader Paal Olsen har efterladt sig. Solgtes for 114 rd. 1 - 20. Autionsprotokoll 3 p. 532b."

1801 Præsæter. Ole Paulsen gbr. 35 aar g., Marte Ellingsdtr. k. 28 aar gl. 1 tjenestegut 2 tjenestejenter, 1 husmannsfamilie.

Da det er oppført kun én husmannsfamilie, er det sannsynlig at det også har vært bare 1 plass på den tid. Fra et litt senere tidspunkt og til fylket kjøpte eiendommen har det imidlertid vært 2 husmannsplasser (Prestesæterhagen og Frøsaak eller Frøsager). Antagelig er Frøsaak eldst. Prestesæterhagen er antagelig oppdyrket og bebygget av den siste Ole Paalsen i begynnelsen av 1800-tallet.

Da Toten prestegjeld i 1825 var blitt delt, ble Prestesæter utlagt til presteenkesete for Vestre Toten sognekall. Dette synes å være kommet atskillig på tverke for den daværende oppsitter, forannevnte Ole Paalsen. Han skriver således et lengre brev til kongen med bønn om at beslutningen må bli gjort ugyldig. Da brevet muligens kan være av historisk betvding, skal det gjengis i sin helhet.

"Deres Kongelige Majestæt:

I 30 aar har undertegnede beboet og havt i Byxel Gaarden Prestesæteren i vestre Toten, og er jeg den Fjerde i lige Følge, søn efter Fader, der har byxlet og beboet denne benificerede Jorddel. Ved min Tiltrædelse til Gaarden var den af meget ringe Verdi, i Forhold saavel med Hensyn til

Bygninger som til Afgivende af Grøde, da den til en betydelig Deel mod nu var ganske skoggroet og end mere udsat for Frost og anden Ulempe end nu er Tilfælde, da der endog var flere aar efter hinanden hvor intet Frøkorn paa Eiendelen kunde voxte, men alt maatte aarligen kjøbes. Jeg har i de 30 aar jeg har havt den udi Hænde, oparbejdet den med største Anstrængelse og Bekostning, saa den dog nu er betydelig bedre, omend i Frostaar Sæden tager ofte skade, og af Gaardens nuværende Bygninger har jeg opbygget af nye den ene Stuebygning foruden Hovedbygningen, den jeg har betydelig istandsat og forbedret, ligesom og Stald, Fjøs, Love, Saughuus, Stabur, Badstue og flere bygninger, ialt 17 iregnet 2de Huusmandspladsbygninger. Alt dette i det glade som faste Haab at tilfølgte Bestemmelserne for det benificerede Gods denne Gaard Skulde efter min Død tilfalde til Beboelse min eneste Datter og Barn, saa jeg paa denne Maade kunde see hende sikret og vel forsørget. Jeg er nu 61 aar gammel og min Hustru 54; hun er svagelig, men fornemlig er jeg af en saare skrøbelig Helbredsforfatning, saa jeg endog maa holde Sengen, og Gud ved hvorlænge jeg eller endog min Hustru vil kunde leve. Glade i Haabet og taknemmelig mindene os Lovgiverens Bestemmelse, der betryggede os Leilendinger med Hensyn til sine efterladte Børn - henlevede vi imidlertid vor Tid til den sidste Kongelige naadigste Resolution af 10. Juni 1826 dette vort faste Haab aldeles tilintetgjorde, idet Gaarden Prestesæteren blev utlagt til Enkesæde for V. Totens Sogneprest. Saameget mere maatte denne Tidende nedslaae vort Mod som den dobbelt uventet og pludselig kom os for Øren, helst da vi maatte troe os fuldkommen forsikrede at Vestre Totens Præstegjeld allerede var udtrykkelig Bestemmelse med Hensyn til Enkesæde, da Toten forud havde 2de Enkesæder, og Totens Kald, saavidt vi kunde vide, skulde vorde deelt ligelig, og selve den naadigst befalede Commission havde indstillet den sletteste af de 2de tilværende Enkesæder Haugen til enkesæde for Vestre Toten. Saa meget sikrere maatte vi troe dette at blive Tilfældet som Haugen var byxelledig og altsaa ved denne Gaards fortsat Forbliven som Enkesæde, saavel intet Haab for nuværende Beboere kunne rimeligen næres om at kunde beholde Gaarden længere end til nye Eftermand eller Enke blev - ei heller Eftermanden hvilkensomhelst kunde udsættes for at hans Enke vilde kunde

blive husvild om Sognepresten bortdøde før det udlagte Enkesæde ved Beboerens Død blev ledig, hvilken nu kan blive Tilfældet ved nu udlagte Præstesæteren, thi om end vor nuværende Sognepræst for Øieblikket er ugift, kan det dog baade ansees uvist om dette kan blive fortsat, og saa kunde han som ethvert andet menneske lettelig bortfalde, eller maaske forflyttes, saa en anden Sognepræst kunde fremstaae, endog før jeg og min Hustru om end svagelige, fandt Hvile i Graven. I Betragtning heraf er det Undertegnede underdanigst fordriste os til at forekomme for Deres Kongelige Majestæt hvis Mildhed og Naade vi kjende - med dette vort underdanigste Andragende: at Gaarden Haugen endnu ei bortsolgt, men byxelledig, der fra ældre Tid har været utlagt Enkesæde for Totens Sognekald og af den naadigst befalede Commission var foreslaaet til fortsat at være Enkesæde for Vestre Toten, naadigst maatte gjenremitteres som Enkesæde for sidstnævnte Kald, og at Præstesæteren lige naadigs maatte gjenremitteres til os og aldrende Forældre saa vort Haab med Hensyn til vort eneste efterladte Barn matte atter oplives og vor Datter betrygges en sorgløs Fremtid, ligesom vi kunde dog faae nogen Erstatning for vore store Bekostninger og vore Bestræbelser for at see forbedret og oparbejdet Gaarden samt opbygget dens Bygninger med mere.

Præstesæteren paa Vestre Toten Februar 1827. Allerunderdanigst Ole Paulsen med p. Pen Marthe Ellingsdtr. med p. Pen".

På denne andragende fremkom følgende svar:

"Fra Den Kongelige Norske Regjerings Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

I anledning af det, som den ærede Stiftsdirektion bekjent fra Ole Paulsen og Marthe Ellingsdatter Præstesæteren indgivne Andragende om at Gaarden Haugen, Østre Toten Kald benificeret, maatte udlægges til Enkesæde for Vestre Toten Kald istedenfor den dertil bestemte Gaard Præstesæteren, har Departementet gjort underdanigst Foredrag, hvorefter det ved høieste Resolution er bleven bestemt, at det ansøgte ikke naadigst bevilges, hvilken hermed tjenligst meddeles til Efterretning og Bekjendtgjørelse for vedkommende.

Christiania den 11te Mai 1827.

Diriks --- P. Holst.

Til Aggershus Stiftsdirection:

Oversendes hr. Sognepræst Galskjøt til Vestre Toten til behagelig Efterretning og Bekjendtgjørelse for Vedkommende.

Aggershus Stiftsdirection den 29. Mai 1827.

Sibbern. C. Sørensen.

Denne Departementets Skrivelse bliver saaledes herved Gaardbruger Ole Præstesæter oversendt i avskrift, for hvis Rigtighed og Overensstemmelse med Originalen bekræftes.

Sodstad, Østre Toten 1827 Juni: 23

Galskiøt.

Bestemmelsen om at Præstesæter skulle brukes som prestenkesete ble således opprettholdt, men garden ble aldri benyttet som det. Forannevnte Ole Paalsen og hans etterkommere vedble å være bykselbønder eller leiledninger på eiendommen, inntil 1858 da den ved kjøp kom i familiens eie.

Skjønt Ole Paalsen ikke kunne skrive, er det ting som taler for at han var en noe opplyst mann. Han var en tid prestens medhjelper og ble blant annet benyttet til å holde liktaler. Da det i 1814 skulle velges representanter til riksforsamlingen, ble det først valgt ut 12 menn som igjen skulle velge tre menn til riksforsamlingen. Ole P. Præstesæter var med blant disse 12 mennene.

Da det ikke lykkes å få Norges Bank grunnlagt ved frivillig innskott, ble det foruten andre nye skatter og byrder pålagt en stor tvungen sølvskatt på 2 millioner spesidaler som skulle innbetales innen utgangen av august 1817. Dette pålegget, datert juleaften 1816, skapte sterk uro og misnøye utover bygdene. I forbindelse med dette ble det i hvert sogn utnevnt tre mann som skulle fordele sølvskatten, for Aas sogn var disse tre: Lauritz Weidemann, Johannes Erichsrud og Ole P. Præstesæter.

Ole Paalsen Præstesæter dpt. 25/3 1766 død 24/4 begr. 2/5 1851 gift 1796 med Marte Ellingsdatter Volla fra Land f. 16/1 1773 død 13/6 begr. 25/6 1857. Marte var datter av Elling Jensen Volla og Anne Pedersdtr. Hov, besteforeldrene var: Jens Johannesen Volla og Kari Ellingsdtr. Sørberg, Peder Olsen Hov og Marit Svendsdtr. Sand nordre. Det kan nevnes at Jens Johannesen Vollas foreldre var Johannes Jensen og Mari Jensdtr. fra Indal og Gjestrum på Toten! Ole og Martes barn:

1. Anne Mathea Olsdr. Præstesæter f. 10/2 1813 dpt. 21/2 s.å. død 2/4 1894 gift med neste bruker, se siden.

Da Ole Paalsen ingen sønner etterlot seg, ble således den mannlige linje av gardens bygselberettigede brutt. Datteren Anne Mathea fikk bygselsretten. Hun giftet seg i 1831 med Hans Christophersen Morterud, som også var enearving. Det ble altså svigersønnen, Hans Christophersen, som ble Ole Paalsens ettermann som gardens oppsieder, men etter tradisjonene var det Anne Mathea som styrte.

Hans Christophersen Morterud f. på Syverstuen av Bjugstad i Vardal 5/12 1808 død 7/2 1842, sønn av grenader Christopher Hansen Nygård og hustru Marte Svendsdr. Koll, kjøpte ca. 1820 garden Morterud på Toten og flyttet dit. Gift 5/10 1831 med Anne Mathea Olsdr. Præstesæter f. 10/2 1813 død 2/4 1894. Barn:

1. Ole Christian, se siden.

2. Martin f. 11/1 1834 død 12/1 1834.

3. Martin Hansen Morterud f. 1/5 1835 død 24/7 1919, gift 17/2 1863 med Helene Marie Nilsdr. Gjerstad f. 10/5 1837 død 15/8 1909. Deres barn var: Hans f. 9/11 1863 død som barn, Nils f. 29/2 1865 død 8/3 1885, druknet i brønn, Anton f. 10/2 1867 død 23/7 1951, ugift, Helga f. 26/1 1869 død 22/9 1959, ugift, Anna Fredrikke f. 4/2 1871, død 16/5 1931, ugift, Marie f. 21/6 1872, død 15/12 1942, ugift, Hanna f. 25/11 1876. død 30/4 1960, ugift.

Anne Mathea Olsdr. Præstesæter giftet seg 2. gang 31/3 1843 med Haagen Pedersen Baakind f. 1816 død 30/12 1863. Han var sønn av Peder Olsen Baakind fra Kobberstad og hustru Pernille Andersdr. Berg. det var ingen barn i dette 2. ekteskap.

Det ble nå Haagen Pedersen som ble husbonde på garden, men kun i navnet. Det foreligger sikre opplysninger om at Anne Mathea fremdeles beholdt styret. Den ene Morterudgarden, som var kommet i slektas eie ved giftemålet med Hans Christophersen, ble nå drevet sammen med Prestesæter. Det later til at den økonomiske stilling var god, da Anne Mathea i et knipetak lånte Vestre Toten kommune penger.

Ca. 1850 ble det bestemt at en del av det benifiserte gods kulle selges og deriblant Prestesæter. De bygselberettigede hadde forkjøpsretten og garden kom i slektas eie. Det ble Anne Matehas 2. mann som kom til å stå som kjøper, i allefall

på papiret som utskriften nedenfor viser. Men tradisjonelt heter det at det var Anne Mathea som kjøpte garden, som det vel også i virkeligheten var:

T.V.B. Justispr. 1 - 387. Skiøde fra Hans Mayst. Kongen til Haagen Pedersen paa Gaarden Præstsæter No. 41 for 1000 spd. Dat. 16. Juni d.a. Thingl. Narum 1858 Novbr. 24.

(Det er antagelig den fortsatte matrikkelrevisjonen som er årsaken til at gardsnummeret senere er blitt 42). Prisen på garden synes å være veldig lav og det sies at den skal ha vært 4000 daler. Hvis det er riktig med 1000 daler, må det være et eller annet ukjent som spiller inn. I 1863 leverte Haagen Pedersen garden til sin stesønn, Ole Chr. Hansen: T. V. B. Justispr. 2. 228. Skiøde fra Haagen Pedersen til Ole Christian Hansen paa Præstsæter nr. 41 i Vestre Toten med føderaad. Dat. september d.a. Thingl. Gjøvig 1863 Oktober 1. Som vi ser er det ikke nevnt noen kjøpesum. Og da den 2. av Anne Matheas sønner fikk Morterud, skulle det vel ikke være noen kjøpesum, kun føderåd.

I 1865 under matrikkelrevisjonen ble garden taksert til 6000 Spd. Ole Christian (O. C.) Præstsæter var ordfører i vestre Toten 1872-1885 og 1894-1895. Han kom tidlig med i det kommunale liv. I 28-årsalderen ble han valgt til kommunerevisor, og fra 1862 til 1895 var han medlem av herredstyret uten avbrytelse, altså i 34 år. I Præstsæters ordførertid ble gjennomførelsen av skoleloven av 1860 avsluttet med innkjøp av skolejord og bygging av skolelokaler i de kretser som ennå stod igjen. Mye av veibyggingen i 1880- og 1890-årene falt i hans ordførertid. Det var også mens han var ordfører at planen for ei jernbane fra Christiania til Gjøvik ble forberedt og endelig vedtatt, og den 23. desember 1895 ble han valgt som V. Totens representant i tilsynskomiteen for byggingen av Gjøvikbanen. Han gjorde også mye for å bedre kommunikasjonen i Vestre Toten.

Han var medlem av herredets matrikuleringskommisjon fra 1864 til 1869, kirkeverge fra 1862 i 46 år, kommunekasserer fra 1869 til 1874, forlikskommissær i en lang årrekke, formann i skolestyret, medlem av lignings- og overligningskommisjonen og en mengde kommunale komitéer av forskjellig slag.

Fra 1875 var han kasserer for Toten Vardalske Sparebank i over 30 år. og i denne tid var han ikke bare kasserer, men i

virkeligheten også administrerende direktør. Ved nyttårstid 1881 på vei hjem fra et bankmøte på Rustad, kjørte han en unghest som var noe vilter av seg. På denne turen forfrøs han fingrene sine og nesten alle måtte amputeres. Etter et halvt års tid hadde han lært seg å skrive igjen, skjønt skrivingen ble mer besværlig for han enn før.

Han må også ha vært en aktiv gardbruker for i hans gardbrukertid ble det dyrkede areal på Prestesæter øket med 200 mål. På nabogarden Indal, som han hadde kjøpt og brukte sammen med Prestesæter, dyrket han også opp en del jord og bygde nye hus. Sammen med to andre gardbrukere bygde han meieri i nærheten av garden Kysset som ble drevet i mange år. Det var også et sagbruk på Prestesæter, det stod ved bekken litt lenger nede enn den før omtalte kvern, dette sagbruket ble senere flyttet til Hunselva ved Reinsvoll og utvidet med høvleri (Reinsvoll Bruk).

Ole Christian Hansen Præstesæter f. 11/2 1832 død 25/1 1911 gift 19/10 1860 med Karine Pedersdtr. Narum f. 21/2 1840 død på sin 76 årsdag 21/2 1916. Karine var datter av gardbruker på Fogd Narum og Nedre Huse i Kolbu Peder Jørgensen f. 1798 død 1854 fra Evenrud i Østre Toten og hans 2. kone Anne Maria Pedersdtr. Øverset f. 1816 død 1887. De bodde på Fogd Narum. O. C. og Karine hadde 12 barn:

1. Anne Mathea f. 23/1 1861 død 9/7 1936, ugift, utdannet ved Kunst- og håndverksskole i Christiania, bodde i villaen Kjellberg.

2. Hakon f. 23/8 1862 død 3/9 1943 gift 19/10 1888 med Helene Karine Davidsdatter Øfstaas f. 5/6 1863 død 6/1 1948. Hakon var først gardbruker på Indal senere på Teiterud, Eina. De hadde 5 barn.

3. Peter født 1/6 1864 død 16/1 1907 ugift, smed, snekker og jeger. Bodde hele sitt liv på Prestesæter hos foreldrene.

4. Hans f. 13/7 1866 død 7/12 1948, hadde gått landbrukskolen på Haug i Vardal, etterkommere på Hamar.

5. Aksel Maurits f. 26/8 1868 død 21/2 1937 gift 1898 med Paula Olsen f. 20/6 1859 død 2/5 1943. Aksel Maurits var lensmann i Vestre Toten. 4 barn.

6. Johan f. 5/11 1870 død 9/2 1905, ugift, utdannet musikkersjant i Halden.

7. Magda Marie f. 2/10 1872 død 24/9 1936 gift 31/12 1910 med Magnus Øfstaas f. 2/3 1870 død 11/2 1949. Magda Marie

var utdannet lærerinne ved Levanger Lærerskole. Magnus var musikkersjant. Ingen barn.

8. Berthe Karine f. 3/9 1874 død 22/8 1959, ugift, sykepleier.

9. Olaf f. 5/7 1876 død 1/1 1959, gikk først i malerlære, gikk seinere på vinterlandbruksskolen i Christiania, gift 22/10 1904 med Johanne Antonsdtr. Røstøen f. 22/9 1881 død 3/6 1959. Hun hadde gått på husmorskole hos Antonette Berbm Dahl på Gunstad i Ringebu. De var først på Lofsrud i Østre Aker, kjøpte seinere Vestre Lindstad i Stange. Og i 1916 kjøpte de Skipsvolden i Østre Toten og i 1927 solgte de Skipsvolden og kjøpte Østre Øfstaas i Vestre Toten. De hadde 5 barn.

10. Helge f. 1/11 1878, døde ugift i USA.

11. Ellef Christian f. 6/7 1882 død 17/9 1956 gift 1911 med Hjørdis Erpestad. f. 1888 død 1945. Ellef Christian var banksjef i Totens Sparebank. 4 barn.

12. Tollef, døde som barn.

Prestesæter ble i 1911 solgt til Kristians Amt til asyleiendom. Prisen var kr. 95.000. Ole Christian og Karine hadde bygd villaen Kjellberg på Bøverbru. Men O. C. døde før de rakk å flytte inn, og før skjøtet til Kristians amt var undertegnet. Det er derfor O. C. som har undertegnet kjøpekontrakten og hans kone Karine som har undertegnet skjøtet. Prestesæter er i dag et psykiatrisk sykehus med 180 pasienter. Gardsbruket blir drevet for seg sjøl med egen gardsbestyrer, fjøsmester og to gardsarbeidere. Eiendommen utgjør i dag ca. 1000 dekar dyrket mark og ca. 1000 dekar skog.

Kilder:

Gardsbestyrer Ingjers notater om Prestesæter.

Toten Museums arkiver.

Statsarkivet i Hamar

Totens bygdebok I, II og III

Sverre Prestesæter.

Litt løst og fast om arkivvesen og om Statsarkivet i Hamar

Av Jan H. Olstad.

Statsarkivet i Hamar er en institusjon som vel ingen seriøs slektsgransker på Vestopplandene er helt ukjent med og heller ikke kommer utenom. En direkte markedsføring av institusjonen skulle derfor ikke være nødvendig. En nærmere presentasjon vil likevel kanskje være av interesse for mange. Og én ting til: For at en med størst mulig fordel skal kunne nyttiggjøre seg et sentralarkiv - enten det nå er Statsarkivet i Hamar eller et annet lignende - er det nødvendig at en har litt greie på hva "arkiv" egentlig er. Derfor først noen generelle bemerkninger, især om "hva" og "hvorfor". Noen direkte rettleiing i bruk av arkivsaker i slekthistorisk gransking skal ikke gis her. Det kan en finne mer detaljert i lærebøker.

Hva er et arkiv?

Vi bruker ordet i flere betydninger, og tre av dem må vi si litt om her.

For det første betyr ordet den totale mengde av dokumenter av alle slag som oppstår under arbeidet hos de fleste av oss. Hos en embetsmann, f.eks., vil arkivet bestå av de forskjellige bøkene han fører, av brev han mottar og gjenparter av dem han sender, av notater og regnskaper og diverse annet. I en fabrikk vil arkivet bestå av slikt som har med produksjonen og med kjøp og salg å gjøre, og av regnskaper, korrespondanse og mye annet. I et foreningsarkiv vil det være medlemslister og møteprotokoller, og her òg vil det være brev og regnskaper m.m. Også privatpersoner legger seg til arkiver - dagbøker, regnskaper, brev og hva det nå kan være - dels av rent privat natur, dels i forbindelse med yrket eller virksomheten. Jo flere arbeidoppgaver en "arkivskaper" har, og jo mer "kontorarbeid" virksomheten fører med seg, desto større blir vanligvis papirmengden og dermed arkivet. I arkivbegrepet inngår ellers ikke bare papir, men også film, edb-materiell og andre tilsvarende medier.

Arkivet har direkte sammenheng med det som er vår egentlige virksomhet. Det er i første rekke et arbeidsredskap. Det enkelte dokument blir til for å være til nytte i en viss, aktuell situasjon. Vi tar vare på det som et hjelpemiddel. På lengere sikt skal de oppbevarte papirer - arkivet - tjene til å avlaste vår skrøpelige menneskelige hukommelse: det blir etterhvert en slags "data-bank", et lager der vi skal finne opplysninger, mønstre, presedenser, erfaringer, der vi òg skal finne de skriftlige bevis vi trenger for å verne vår rett.

Vi verken må eller bør gjemme på alt det papiret som samler seg opp. Men noe må vi som oftest regne med at vi får bruk for i framtida, i det minste en stund eller kanskje så lenge som virksomheten pågår. Noe krever også lovregler at vi skal ta vare på en viss tid; det gjelder spesielt når vi driver noen slags næringsvirksomhet og har regnskapsplikt. Hvor mye en privatperson, en privat bedrift eller en organisasjon skal gjemme på, er det ikke lett å gi tilfredsstillende svar på. Her er det mange ulike hensyn å ta, og vi skal ikke gå inn på det her. Men for offentlige arkivskapere er svaret enklere: De fleste offentlige organer er nødt til å ta vare på relativt flere arkivsaker enn en privat bedrift trenger gjøre det, og i relativt lengre tid. Ja, i mange tilfelle for all framtid. Grunnen er at både administrasjonen selv og den enkelte borger kan ha bruk for opplysninger som går langt tilbake i tida, f.eks. rettsavgjørelser, eiendomsopplysninger og persondata. Selv om den aktuelle administrative, økonomiske eller juridiske verdien av sakene ikke lenger er så stor, har sakene fått en annen verdi i stedet: som kilder for historisk gransking - "historisk" da i sin videste mening. Disse offentlige arkivene skal vi komme tilbake til om litt. Men først en annen ting.

De arkivene som vokser fram hos den enkelte arkivskaper, kaller vi gjerne "enkeltarkiv". I et slikt enkeltarkiv er hvert dokument, hver protokoll eller hva det nå kan være, et ledd i en sammenheng. Sakene hører organisk sammen, de danner et mønster. Hvis enkelte saker blir fjernet, blir arkivets bruksverdi forringet. En samling av helt isolerte enkeltdokumenter fra et arkiv, der alle de andre kanskje er kastet eller er gått tapt av andre grunner, er ikke lenger et fungerende arkiv, det er bare en "samling". Det kan være nyttig å være oppmerksom på det når en skal bruke et "arkiv" til granskingsformål: Er dette hele arkivet, eller er det i det minste et så stort og

representativt utvalg at det i alt vesentlig gir dekning? Eller dreier det seg bare om et mer eller mindre tilfeldig utvalg? Eller er det kanskje ikke noe egentlig arkiv i det hele tatt, er det bare resultat av en bevisst innsamlingsvirksomhet, og i så fall med hvilket formål?

Ordet arkiv bruker vi også om det stedet der arkivsakene blir oppbevart, og vi bruker det som betegnelse på en institusjon som har til oppgave å ta vare på enkeltarkiver fra andre arkivskapere. Når vi taler om "Riksarkivet", så er det rett og slett rikets sentrale arkivoppbevaringsorgan, et digert lagerhus der svære mengder av enkeltarkiver fra de ulike offentlige institusjonene er samlet. Innenfor en kommune bruker vi gjerne "kommunearkivet" som navnet på den sentrale samlingen av eldre arkivsaker fra de forskjellige etatene. "Opplandsarkivet" er navnet på en paraplyorganisasjon over en håndfull lokale arkivoppbevaringssteder i fylket, først og fremst for arkiver av privat opphav.

Når det gjelder arkiver i offentlige kontorer, er det i første omgang kontorenes eget ansvar å ta vare på papirene. Så lenge dokumentene er noenlunde aktuelle, må de være hos arkivskaperen. Når de blir eldre eller når det ikke lenger er så mye spørsmål etter dem, blir de enten kassert eller de blir flyttet ut av kontorene, kanskje til et enklere bortsettings- eller fjernarkiv, eller - som siste trinn - til et sentralarkiv. Sentral oppbevaring av eldre, men fremdeles oppbevaringsverdige arkiv forekommer hos både offentlige og private arkivskapere. I kommunene vil det som regel bety at gamle saker fra alle eller de fleste etatene blir samlet på ett sted og under felles oppsyn; somme steder forekommer det at to eller flere kommuner går sammen om felles oppbevaring av sine gamle arkiver.

I den statlige forvaltningen har man egne sentralarkiver til å ta vare på sakene fra alle de mange tusen ulike arkivskaperne. De er organisert i en egen etat, Arkivverket, under ledelse av Riksarkivaren, som også er den øverste fagmyndighet i landet når det gjelder arkivspørsmål i det hele.

Riksarkivet, som alt er nevnt, er den eldste og største institusjonen av dette slaget. Det har til oppgave å ta imot

dokumentene fra de sentrale myndigheter: regjering, departementer, direktorater, Høyesterett, militære overkommandoer og mange andre, kort sagt de myndighetene som har hele landet som virkefelt. Arkivene fra den lokale og regionale statsforvaltningen blir overført til statsarkivene, som det er flere av rundt om i landet, med hvert sitt distrikt. Denne fordelingen blir forresten ikke fulgt helt slavisk. Sentralinstitusjoner som har sitt sete utenfor hovedstaden, kan bli pålagt å avlevere sine saker til nærmeste statsarkiv og ikke til Riksarkivet. Og på grunn av grensereguleringer, deling eller sammenslåing av embetsdistrikter osv. gjennom hundreåra kan fordelingen av sakene mellom statsarkivene av og til avvike noe fra våre dagers organisasjonsmønster.

Det er verdt å legge merke til at det er ikke slik som mange tror, at statsarkivene bare har yngre saker og at alt som er over en viss alder, skal være i Riksarkivet. Men de færreste lokale arkiv går lengre tilbake i tida enn en tre-fire hundre år; derfor er det bare sjelden en finner eldre saker i statsarkivene. På den annen side er det mest hensiktsmessig å samle i Riksarkivet det som er bevart av middelalderdokumenter; både selve oppbevaringen og forskningen er best tjent med det.

Heller ikke er det slik, som også mange tror, at saker som en ikke finner i et statsarkiv eller i Riksarkivet plent må finnes i Danmark. Rett nok har de f.eks. i det danske Rigsarkivet fremdeles saker som vi gjerne skulle ha fått overført hit, men i regelen skal vi ikke regne med at de er særlig egnet til å løse norske lokale problemer, og mange av disse sakene har vi også kopi av her hos oss.

Det er forståelig at mange syns at arkiver som er blitt til i en bygd, bør bli liggende der fortsatt. Men en viss sentralisering av de eldre arkivene er nødvendig. Det er ikke praktisk og heller ikke forsvarlig å la den enkelte arkivskaper selv beholde papirene til evig tid.

For det første koster det å oppbevare arkivsaker på en forsvarlig måte, og forsvarlig må de oppbevares om de skal overleve. Blir de bare skyssset ned i en kjeller eller bort på et loft, går de før eller senere til grunne. Sentralistert oppbevaring er billigere enn å la den enkelte få store nok og gode nok arkivrom.

For det andre har arkivskaperen sjelden bruk for sakene når de har nådd en viss alder. Ja, de blir bare en belastning

for ham. Ofte kan han ikke engang greie å nyttiggjøre seg dem, fordi de er skrevet med en håndskrift som bare et fåtall av befolkningen i dag forstår.

For det tredje vil arkivsakene, hvis de blir liggende på stedet, sjelden være til noen nytte. De ligger bortstuet på vanskelig tilgjengelige steder, ofte i uorden, få eller ingen har oversikt over dem, mange vet ikke engang at de eksisterer, og bare i de sjeldneste tilfelle vil forskere eller andre kunne få adgang til å bruke dem.

Disse - og enda flere - forhold gjør det både ønskelig og nødvendig å overføre de eldre, uaktuelle sakene til sentrale oppbevaringsinstitusjoner, der papirene kan bli skikkelig og trygt oppbevart, om nødvendig konservert og ordnet og registrert, og der de kan bli stilt til rådighet for alle som måtte ha bruk for dem. I et sånt sentralarkiv vil sakene fra én arkivskaper kunne brukes side om side med sakene fra andre, en vil ha de nødvendige hjelpemidler til disposisjon, og en vil kanskje også kunne få rettleiing av fagfolk. Det ene med det andre gjør at arkivsakene får en bruksverdi de ikke hadde så lenge de lå hos arkivskaperen. Et sentralarkiv er derfor ikke, som det har vært sagt, "en kirkegard for dødt papir". Det kan heller sammenlignes med et aldershjem - for riktignok gammelt, men fremdeles høyst levende arkivstoff, som faktisk livner til igjen når det på ny blir brakt fram i dagen og blir stelt ordentlig med.

Statsarkivet i Hamar er sentralarkiv for de to fylkene Hedmark og Oppland, dvs. Hamar bispedømme.

I prinsippet skal Statsarkivet ta imot saker fra alle statens kontorer i distriktet, f.t. ca. 700 i alt. I praksis har på langt nær alle disse levert noe ennå. Det gjelder især kontorer opprettet i den siste mannsalderen. De embeter og institusjoner vi har arkiv fra, er først og fremst de som har eksistert gjennom et noe lengre tidsrom, og også slike som forlengst er nedlagt. Som alminnelig regel gjelder at saker kan overføres til Arkivverket når de er 25 år gamle. Men det er mange unntak fra regelen. I somme tilfelle er det avlevert saker opp i 1980-åra, i andre tilfelle kan det fremdeles ligge hundre år gamle saker ute ved embetene.

Det aller meste er tilgjengelig for hvem som helst. Men det fins unntak. Det gjelder især saker med "personømfintlig" innhold, slikt som kan skade, krenke eller såre andre, f.eks. nyere kirke- og klokkerbøker, folkeregistremateriale, og visse

deler av retts- og politiarkivene. Hensynet til personvernet og privatlivets fred er likså viktig i et sentralarkiv som ute hos arkivskaperne, og det må nødvendigvis gå en tid før materialet kan bli allment tilgjengelig.

Arkivsakene kan en fritt bruke på lesesalen i arkivet. Men bare der - sakene kan ikke lånes ut. På lesesalen er personalet behjelpelig med å gi råd og med å hente fram de arkivsakene det gjelder. Men selve granskingen må lesesalsgjesten selv utføre, - som en arkivmann en gang uttrykte det: "Det er granskeren som skal føde, jeg er bare fødselshjelper". Det er ikke mulig for arkivpersonalet å yte all den service som mange av gjestene ønsker eller kanskje endog har bruk for. Bare i rene unntakstilfelle kan en, f.eks., få hjelp til å lese. Den som har bruk for å granske eldre arkivsaker i noe omfang, kommer ikke utenom at han må lære seg å lese på ny, dvs. lære å tyde den "gotiske" håndskriften.

Dessuten er det nødvendig å ha en viss kjennskap til hvorfor og hvordan arkivsakene er blitt til. For å vite hvor vi skal lete, må vi ha greie på "hvem som stelte med hva i staten" på det aktuelle tidspunkt. Når d e t er nødvendig, er det fordi arkivene er ordnet etter noe vi kaller proveniensprinsippet. Det går i korthet ut på at arkivet etter den enkelte arkivskaper skal holdes samlet og for seg; arkiver fra flere arkivskapere må ikke under noen omstendighet blandes sammen. Videre skal arkivet så vidt mulig holdes slik det vokste fram hos arkivskaperen, slik det nødvendigvis måtte bli med den tids kontorteknikk og hjelpemidler; å omordne et gammelt arkiv ved f.eks. å prøve å tvinge det inn i et moderne arkivsystem eller å "tilpasse" det til et eller annet tilfeldig granskingsformål i dag er en dødssynd. Poenget er at har du bruk for en bestemt opplysning, skal du gå til arkivet etter den embetsmannen som stelte nettopp med sånne saker. Det er d e r du bør kunne regne med å finne det du er på jakt etter. Har du f.eks. bruk for en opplysning om en fødsel eller et dødsfall i Brandbu på 1700-tallet, går du til kirkeboka, fordi det var soknepresten som den gang registrerte slike data; men du må også gå til boka for Gran, fordi Brandbu på den tid bare var et anneks. - Likeså må du være klar over at saker vanligvis er arkivert der de ble behandlet i siste hånd. Det er grunnen til at regnskaper som regel ikke ligger i arkivet etter den som har ført dem, men hos revisjonsmyndigheten. Det mest aktuelle eksemplet for lokalhistorikeren er

vel fogedregnskapene fra sist på 1600-tallet til utpå 1800-tallet; de originale regnskapene med vedlegg, antegnelser m.v. ligger ikke i fogedarkivene i statsarkivene, men i Rentekammerets og Revisjonsdepartementets arkiver i Riksarkivet. (En rekke unntak fra dette prinsippet vil det føre for langt å gå inn på her; det gjelder bl.a. forskjellige domssaker, som kan være ført tilbake til lavere rettsinstanser eller til påtalemyndigheten.) Den beste rettleiing om alt dette finner en i boka "Arkivkunnskap. Statsarkiva" av Alf Kiil (Universitetsforlaget 1969. Nr. 3 i serien Skrifter frå Landslaget for bygde- og byhistorie).

Ikke alle arkivserier er ordnet og registrert så godt som mange kunne ønske. De institusjonene som skal levere sakene sine inn til et sentralarkiv, har rett nok plikt til å ordne dem og sette opp spesifisert liste før innsendingen. Men det kan ofte være så som så med ordningen, og når det gjelder saker som er mottatt i eldre tid, kom de som oftest i uorden. Statsarkivene har derfor et stort arbeid med å prøve å ordne opp igjen sakene, å listeføre dem, og å merke dem med etikett, få dem inn på rett plass, osv. Det er i virkeligheten et endeløst arbeid, fordi arkivene aldri har hatt folkehjelp nok til å holde unna og å komme à jour. Så detaljert registrering som noen brukere ønsker og kanskje regner med, kan det aldri bli tale om - det gjelder jo mangfoldige millioner enkeltdokumenter. Da får en huske på at mange av arkivsakene i seg selv er register: panteregisteret (grunnboka) er register til skjøte-og panteboka, saklista er register til tingboka, brevjournalen til bunkene med brev, osv.

Istedenfor å oppsøke arkivet og selv foreta undersøkelser kan folk få opplysninger ved å vende seg til Statsarkivet over telefonen eller med brev. Mengden av slike forespørsler ligger langt over det institusjonen kan rå med, og svarene må nødvendigvis bli korte. Jfr. den orienteringen som statsarkivaren har gitt på s. 49 i nr. 3/1985.

En må være klar over at Statsarkivet ikke har noen plikt til å gjøre omfattende undersøkelser for privatfolk. Å svare på helt konkrete spørsmål er én ting, noe helt annet er å skulle prøve å løse intrikate slektsproblemer, ja kanskje utarbeide hele ættetavler eller gi lange utgreiinger om eiendomsforhold. Det som må gå først, er svar på spørsmål om velferdssaker, rettslige formål og lignende. Det er nå heller ingen grunn til at en statsinstitusjon skal gjøre gratisarbeid for folk når det gjelder rene hobbyformål.

Det er uråd å regne opp alle de enkeltarkiver som er representert i Statsarkivet i Hamar, og enda mindre kan en gå inn på alt de inneholder. Men tenk bare etter hvor mange forskjelligartede oppgaver det offentlige har, og hvor mange offentlige institusjoner som fins rundt om i distriktet: geistlige, rettslige og sivile embeter og kontorer, militære staber og avdelinger, skoler, helseinstitusjoner og mange, mange andre. Tidligere kommunale organer som folkeregister, ligningsvesen og trygdekantor, som nå er statlige, må og tas med, lensmenn likeså. Det blir mye papir av alt dette, og nok av enkeltarkiver å hive seg inn i!

Vi skal nå gi en kort omtale av noen av de mest brukte arkivene, især av dem som blir nyttet av lokalhistorikere og slektsgranskere, og med spesielt henblikk på Vestoppland (dvs. trekanten Biri-Jevnaker-Vang i Valdres).

Blant de mest brukte er sorenskriverarkivene. Med sorenskriverinstitusjonen, som ble innført i 1591, fikk vi en embetsmann som etter hvert ble pålagt en mengde forskjellige gjøremål. Han styrte de regelmessige bygdetingene, ble dommer i første instans og fikk ansvaret for tinglysingsvesen, skiftebehandling og mye annet.

Sentralt i sorenskriverarkivene står de lange rekkene med tingbøker. Opprinnelig var de referater av det som foregikk på tingene. Vi får gjennom dem vite hvilke offentlige og private dokumenter som ble opplest ("tinglyst"): forordninger, skattebrev o.a. fra kongen, påbud og kunngjøringer fra andre myndigheter, skjøter og pantebrev og andre dokumenter som gjaldt eiendom og person. Vi får omstendelige referater av det som hadde med rettergangen å gjøre: strafferettslige ("offentlige") saker og private ("sivile") tvister, med både stevning og saksframstilling, vitneavhør og dom. Og vi finner tingsvitner, d.e. vitnemål som lagretten eller kanskje hele tingallmuen gav om hvordan det forholdt seg med f.eks. en skyldsetning, en naturskade eller et slektskap.

Tingbøkene er den rikeste kilden vi har til kunnskap om folkelivet i gammel tid, især 1600- og 1700-tallet, og det er nesten det samme hvilket emne du studerer, så vil du finne verdifullt stoff der. Men de er ikke nettopp lettbrukte. I mange tilfelle må du gå systematisk gjennom dem, bok etter bok. Noen form for register fins ikke før utpå 1800-tallet. For de eldre bøkene må du nøye deg med den seddelregistra-

turen over åstedssaker som Statsarkivet har laget.

For Hadeland, Land og Valdres (som var ett sorenskriverdistrikt til 1786) er det bevart tingbøker fra 1651 og for Toten, Vardal og Biri fra 1652. Rekkene av disse bøkene (som også ble kalt justisprotokoller) går til langt opp imot vår egen tid. Men seriene er etter hvert blitt oppsplittet, og vi har fått protokoller for mer spesielle formål. Først og fremst tok sorenskriverne til å føre egne bøker for saker som ble behandlet utenom selve tinget. De ble kalt ekstrarettsprotokoller, til dels også åstedsprotokoller. Senere får vi også egne forhørsprotokoller, dombøker og flere, og etter hvert som det ble innført nye rettergangsordninger, har tallet på særskilte protokoller økt sterkt. Til mange av protokollrekkene fins det store mengder med løse dokumenter

Den delen av sorenskriverarkivene som blir mest brukt, er den som gjelder tinglysningsvesenet, d.v.s. registreringen av viktigere rettsstiftelser vedkommende fast eiendom og løsøre. Blant de tinglyste dokumentene har vi først og fremst de som gir opplysning om eiendomsretten (hjemmelen) til gard og grunn, og så de som gjelder heftelser av ulike slag: skjøter, makeskifter og andre overdragelsesdokumenter, skylddelingsforretninger, utskiftninger, grenseoppganger, gjeldsbrev, føderådskontrakter o.m.a. Dokumentene ble tidligere skrevet av (i sin helhet eller i utdrag) i panteboka (også kalt skjøte- og panteboka), i kronologisk rekkefølge etter hvert som de ble tinglyst. Et stykke opp i vårt århundre ble pantebøkene satt sammen av innleverte gjenparter av de originale dokumentene. Til pantebøkene ble det laget egne panteregistre (også kalt realregistre), ett for hvert tinglag og med ett blad for hvert bruk.

Statsarkivet har pantebøker og panteregistre fra de eldste som er bevart - for Hadeland, Land og Valdres fra 1689, for Toten, Vardal og Biri fra 1733 - og opp til ca. 1936, dvs. da den någjeldende tinglysningsordning ble innført.

Også dokumenter som gikk på person og ikke på eiendom, kunne tinglyses. F.eks. testament, ektepakt, formynderskap, lysing i kull og kjønn, skadesløsbrev. Henvisning til dem har vi i personalregistrene.

Sorenskriverne har ført og fører også andre registre, bl.a. firmaregister (handelsregister). Som regel har skriverne fungert som notarius publicus, og det har gitt oss rekker av notarialprotokoller, som innholdsmessig kan by på litt av hvert.

En av sorenskrivernes viktigste funksjoner var å styre skifteforretningene. Det fins lange rekker av skifteprotokoller (for Toten, Vardal og Biri fra 1657 av, for Hadeland, Land og Valdres fra 1659; for sistnevnte distrikt mangler endel protokoller 1756-1783). I nyere tid er disse bøkene splittet opp i særskilte bøker for forhandling, registrering, utlodning m.v.

Like lite som i dag ble det i tidligere tider holdt offentlig skifte i alle tilfelle. Men det er da protokollert noen titusener slike forretninger, og det fins også oppgaver over private skifter og over uskifte. Bare i de nyere skifteprotokollene er det register, men til de eldre er det i statsarkivet laget seddelregistratur, ordnet etter bostedsnavn.

Skiftene gir opplysninger om hovedpersonen og ikke minst om arvingene, videre om alt det som arvelateren etterlot seg av fast og løst, hvor det befant seg og hvordan det ble taksert og fordelt. Derfor er disse bøkene en enestående rik, ja uunnværlig kilde for mange kategorier av historiegranskere: slekt, kultur og arbeidsliv, økonomiske forhold.

I tillegg til protokollene er det svære mengder med dokumenter, oftest fordelt på dødsboer og konkursboer. En god og lettbrukt kilde til opplysning om personers død har vi i de terminvise listene over dødsfall som lensmenn og sokneprester sendte inn til skifteretten, og i skifterettens egne dødsfallsjournaler.

Auksjonsprotokollene med tilhørende dokumenter er også nyttig stoff. Etter midten av forrige århundre må ellers slike protokoller mer og mer søkes i lensmannsarkivene.

Også høyere rettsinstanser er representert: ved arkivet til Opplandenes lagdømme 1696-1798. Blant sakene her er en tingbok fra 1611-1613, den eldste protokollen Statsarkivet har.

Saker fra stiftsverretten og andre høyere instanser etter 1796 må søkes i Statsarkivet i Oslo.

Mer brukt enn lagdømmesakene er nok forhandlingsprotokollene fra forlikelseskommisjonene (forliksrådene), som fra 1797 av har vært vår laveste rettsinstans. Statsarkivet har de fleste av disse protokollene opp til ca. 1900, i noen tilfelle helt opp mot vår egen tid. De er meget innholdsrike, men mangler nesten alltid register.

Ved siden av sorenskriverarkivene er prestearkivene de mest brukte, og da framfor alt kirkebøkene (mini-sterialbøkene).

De eldste bevarte kirkebøker fra vårt distrikt er fra Rendalen (1662), Nes (1663) og Øyer (1671). For Aurdal har vi kirkebøker fra 1692 av og for Toten fra 1695. Ellers begynner de fleste først noe utpå 1700-tallet. Endel bøker er gått tapt f.eks. ved at prestegarden er brent; det gjelder bl.a. Biri. Ellers kan det vises til den oversikten over "Kirkebøker i leserkretsen" som Arne Amundgård har gitt på side 42 ff i nr. 3/1984. Den bygger riktignok på en katalog fra 1915, men er i det store og hele korrekt fremdeles. Her som i alle andre tilfelle bør en selvsagt bruke de detaljerte kataloger som en får låne på lesesalen.

Kirkebøkene ble ført av soknepresten, i somme tilfelle av kapellanen. Men i lange tider har også klokkerne ført tilsvarende bøker, klokkerduplikatene. Der de egentlige kirkebøker mangler, kan klokkerbøkene tjene som erstatning.

Kirkebøkene skal etter gjeldende regler overføres til statsarkiv 80 år etter siste innførsel. Klokkerbøkene derimot skal innsendes så snart de er utskrevet; det betyr at det fins sånne bøker i statsarkivet til langt opp i 1970-åra. Men bare det materialet som er mer enn 60 år gammelt, er alminnelig tilgjengelig for publikum.

Presten var til langt opp mot vår egen tid den eneste embetsmann som hadde noenlunde oversikt over befolkningen. Han var derfor pålagt å utføre flere av de oppgaver som våre dagers folkeregister har. Alle de meldinger, statistiske oppgaver, manntall osv. som presten sendte inn til prost og bisp, til fogd og amtmann, til Statistisk sentralbyrå og til militære myndigheter og flere, finner vi helst i arkivene til disse, men kopier fins av og til i prestearkivene.

Hovedsaken i personregistreringen er likevel kirkebøkene, som derved blir den viktigste kilden vi har til person-og slektshistoriske undersøkelser. Når du bruker kirkebøkene, må du likevel være oppmerksom på at de lenge bare registrerte kirkelige handlinger. Du får vite når folk ble døpt eller når de ble gravlagt eller jordfestet, ikke når de ble født eller når de døde. Opplysninger om navn var prestene heller ikke alltid så omhyggelige med å gi. De eldste bøkene er ofte uoversiktlig ført, med alle slags forretninger om hverandre etter hvert som de ble foretatt. Utover på 1800-tallet ble bøkene både

bedre systematisert og mer og mer innholdsrike. Blant de mange gruppene av opplysninger skal her bare pekes på listene over innflyttere i og utflyttere fra prestegjeldet; utflytterlistene er ofte ufullstendige, men de er likevel hovedkilden til vår kunnskap om de første utvandrerne til Amerika (ved siden av politiets utvandrerprotokoller, men slike har vi ikke i et "innlandsarkiv" som vårt).

Mellom de andre sakene i prestearkivene må nevnes kallsboka, som regel fra 1732 av, med opplysninger om kirkene og deres inventar, kirkegodset og prestegarden, prestene, legater og mye annet. I mange tilfelle har prestene også skrevet løst og fast om merkelige hendinger i bygda, om værforhold og årsvekst og mye annet, som kan gjøre kallsboka til en ren gullgrube for lokalhistorikeren.

Videre fins det i prestearkivene som regel en hel del stoff om prestegarden, det benefiserte godset, tiendebetaling og slikt, og likeså materiale om skolevesen og fattigvesen. Dette siste gjelder især tida før 1838; etter den tid skal det meste av denslags materiale være å finne i kommunearkivene.

Også proster, biskop og stiftsdireksjon har levert arkiver, med stoff både om rent kirkelige saker og om økonomiske forhold (presteskapet, kirkebygningene osv.). Især i prostearkivene er det mye om skolevesen og annet som sokneprestene hadde befatning med, og her finner en også rettsprotokoller (etter prosteretten) og særskilte geistlige skifteprotokoller.

Prostearkivene er som oftest noe ujevnt bevart, med mange og store hull i rekkene, men det fins atskillig stoff som nå er mer enn 250 år gammelt. Bisparkiv har vi stort sett bare fra 1864, da Hamar bispedømme ble gjenopprettet. Eldre saker må søkes i arkivet til Oslo biskop (i Statsarkivet i Oslo). Stiftsdireksjonens arkiv er avlevert fra fylkesmannen i Hedmark.

Skolearkiver fins det noen få av. Stoff om skolevesen i det hele finner en især i arkivet til Skoledirektøren i Hamar bispedømme, også det fra 1864 av.

Når det gjelder fylkesmennenes (før 1919 amtmennenes) arkiver, begynner de ca. 1757, da Opplandenes amt ble opprettet. Før den tid tilhørte distriktet Akershus amt. I 1781 fikk vi den nåværende oppdeling i Hedemarkens eller Østopp-

landenes amt (Hedmark fylke) og Kristians eller Vestopplandenes amt (Oppland fylke).

Amtsarkivene er store og romkrevende, både fordi amtmennene hadde en mengde forskjellige oppgaver, og fordi brev både fra høyere myndigheter og fra underordnede tjenestemenn og borgere passerte amtmannskontoret. Det er nesten ikke grenser for hvor mangfoldig innhold av disse arkivene er.

Blant de underordnede sivile myndigheter må særlig nevnes fogden, som ved siden av presten var den embetsmann allmuen fikk mest kontakt med. Fogden sørget for innkreving av skatter og avgifter og bøter, han var forvalter av det offentlige jordegodset og hadde oppsyn med allmenningene, og han førte matrikkelen over alt jordegods. Samtidig hadde han politimyndighet, var offentlig anklager og hadde ansvaret for iverksettelsen av dommer. Han hadde oppsyn med veier og med skyss- og gjestgivervesen, hadde funksjoner i forbindelse med militær utskrivning, utstedte pass, førte firmaregister og var kommunenes nærmeste overordnede.

Alt dette, og mer til, gjør at fogedarkivene er uhyre innholdsrike - i den utstrekning de er bevart. Men av forskjellige grunner har nettopp fogedarkivene vært mer utsatt enn de fleste for å bli oppdelt og komme på vidvanke. Dette henger sammen med at fogedembetene ble opphevet i 1894 (med virkning omtrent fra århundreskiftet). Fogdenes oppgaver ble da fordelt mellom bl.a. de nye amtskassererne (senere kalt skattefogder) og de nye politimestrene. Både fra skattefogdene og ikke minst fra politimestrene har Statsarkivet mottatt store mengder arkivsaker, og blant disse er det ofte mye som stammer fra fogedkontorene og fra magistratene i kjøpstedene.

Hele Vestoppland var fra gammelt av ett fogderi, som i 1685 fikk navnet Hadeland, Land og Valdres. I 1764 ble det delt i Toten fogderi og Valdres fogderi; Toten omfattet også Hadelandsbygdene, mens Biri og Land ble lagt til Valdres. I 1815 ble Biri lagt til Toten sammen med Fåberg og Gausdal fra Gudbrandsdalen; disse to siste ble værende der til 1860 (Lillehammer by også i tida 1827-43). Valdres fogderi fikk i 1815 navnet Valdres, Land og Hadeland, og Gran og Jevnaker ble overført dit fra Toten. I 1856 ble fogderiet delt i to, Valdres fogderi og Hadeland og Land fogderi. - For begge de

gamle fogderienes vedkommende er bevart en god del saker fra 1760-tallet av. Når det gjelder politiarkiver, kan det nevnes at en magistratsprotokoll for Gjøvik by for 1862-1922 fremdeles er hos politimesteren i Gjøvik.

En tjenestemann som på mange måter hadde de samme oppgaver som fogden, men innenfor snevrere grenser, var lensmannen, bondelensmannen som han ble kalt i tidligere tider. Også i de lensmannsarkivene som er overført til statsarkivet er det mye å finne for lokalhistorikeren. Men bare unntaksvis er det stoff eldre enn ca. 1840. I somme lensmannsarkiver (og også politiarkiver) fins det inn- og utflytterprotokoller ca. 1900-ca. 1940.

Som tidligere representanter for Norges Brannkasse har lensmennene avlevert store mengder branntakstprotokoller fra 1846 til ca. 1955.

Av militære arkiver fins det endel fra regiments- og lavere nivå og fra utskrivningsvesenet (krigskommissæren). Men disse arkivene har ofte lidd en uølid skjebne og er derfor noe tilfeldig bevart. Størst interesse for de fleste brukere har vel rullene, som - hvis en er heldig - kan gi gode personalopplysninger.

Fra den offentlige skogadministrasjonen (skogforvaltere m.v.) har vi ennå ikke overtatt arkivsaker. Men i amtsarkivene ligger det brev fra holtzførsterne på slutten av 1700- og begynnelsen av 1800-tallet.

Når det gjelder jordskifteverket, derimot, har vi en god del. Enkelte gamle utskiftningsforretninger kan finnes i tingbøker og ekstrarettsprotokoller, og senere er en hel del slike forretninger blitt tinglyst og innført i pantebøkene. Fram til 1857 er det likevel noe tilfeldig hva vi kan finne. Vi vet at det er blitt holdt en mengde utskiftninger uten at de er kommet inn i offentlige protokoller; hvis de er bevart, er de da helst i privat eie. Men fra det nevnte året fikk vi et eget jordskifteverk, og protokoller og sakdokumenter fra utskiftningsformennene opp til 1960-åra er blitt overført til Statsarkivet. Men også her fins det mangler. Fra Vestoppland mangler f.eks. forhandlings- og beregningsprotokoll for 1859-65 etter Peder Pedersen, Skinnerviken, Østre Toten, som var

fanejunker og amtsbeskikket utskiftningsformann, og fra Gudbrandsdalen forhandlingsprotokoll 1859-66 etter Christian Gjefsen, gardbruker i Ringeby og utskiftningsformann.

I forbindelse med forretningene ble det ofte tegnet kart. Disse kartene er vanligvis ikke i Statsarkivet. Alt som er bevart av denslags, kan en regne med er samlet i Jordskifteverkets kartarkiv, Ås.

Enda flere embetsarkiver kunne saktens nevnes her. Viktigere er det likevel å peke på at Statsarkivet har folketellingene fra bl.a. 1875, 1885 (bare for byene) og 1900. De hører egentlig hjemme i Riksarkivet, men er blitt utplassert hit. Likeså har vi kopi, til dels i originalens format, til dels på mikrofilm og til dels i elektronisk behandlet form, av endel sentrale arkivserier i Riksarkivet, bl.a. manntall og folketellinger. Og vi har atskillige arkiver av ikke-offentlig opphav.

Disse siste finner vi især i samlingen av privatarkiver. Mye stoff av både lokal- og slektshistorisk interesse, for det meste av privat opprinnelse, finner vi i spesielle samlinger som Manuskriptsamlingen og Lokaliasamlingen. Statsarkivet har også en samling av gamle håndtegnede kart og likeså tegninger av bruer, hus. o.a.

Av hjelpemidler kan nevnes et seddelregister (med tilhørende alfabetisk liste i bokform) over offentlige tjenestemenn og enkelte andre yrkesgrupper (f.eks. prokuratorer) i statsarkivdistriktet fra middelalderen og opp til ca. 1940. Likeså boksamlingen, som er på ca. 13.000 bind. Hovedområdene er arkivvesen, bibliografi, administrasjonshistore, rettsvesen, alminnelig norsk historie og trykte kildeutgaver, videre lokalhistorisk litteratur og slekts- og personalhistorisk litteratur fra Hedmark og Oppland og tilgrensende strøk. Boksamlingen er et referansebibliotek til bruk for personalet og lesesalsgjestene og hjemlån finner ikke sted. - Mye av den lokalhistoriske og den slektshistoriske litteraturen er vanskelig å få tak i eller endog å få kjennskap til. Statsarkivet venter derfor å få slik litteratur som i større eller mindre grad bygger på bruk av arkivet, og er ellers takknemlig for å få eller å bli gjort oppmerksom på all annen litteratur om distriktet.

Et par ting til slutt - for fullstendighetens skyld:

Statsarkivets primære oppgave er å oppbevare arkivsaker og å gjøre det mulig å bruke dem fortsatt. Det innebærer en mengde arbeid som lesesalsgjestene ikke ser noe til. Faktisk er det så at det aller meste av arbeidet foregår bak kulissene. Ordning og registrering er nevnt før, men det er også selve overføringen av sakene, rengjøring, reparasjon og konservering, emballering og etikettering o.a. Og det er inspeksjoner ute hos arkivskaperne, det er rådgiving og avgjørelser om kassasjon eller oppbevaring og om arkivlokaler og tekniske installasjoner, det er undersøkelser og brevskrivning og oppdrag for offentlige organer, det er undervisning i arkivfaget, det er oppsyn med kommunenes arkiver (som Arkivverket også har det overordnede tilsyn med), og det er mye annet som er en følge av at statsarkivaren er den øverste faglige instans i distriktet.

Og så en ting som først og fremst gjelder d e g, kjære arkivbruker: Vi opplever alle at vi leter forgjeves i arkivene. Det kan være at vi ikke er omtenkssomme nok eller tålmodige nok, eller at vi ikke har satt oss godt nok inn i materialet, at vi ikke vet nok om "hvem som stelte med hva". Det kan også være at det vi leter etter, ikke fins: Kildene kan ha gått tapt, eller de har kanskje aldri eksistert. Ikke alt er blitt nedtegnet, i mange tilfelle har folk greid seg med en muntlig avtale og et nevetak, og det er jo grenser for hva selv det offentlige har lagt seg bort i. Selv i de tilfelle hvor kildene later til å flyte rikelig, kan det være spørsmål om hvor fullstendige og pålitelige de er, hvor stor verdi de har for oss. For dét må vi være klar over: Arkivene er alltid blitt til som ledd i en eller annen administrativ virksomhet og for å imøtekomme spesielle aktuelle behov - de er i k k e laget for vår skyld, for våre formål i dag. Det er i mange tilfelle nærmest en tilfældighet at v i kan bruke dem for v å r t formål.

1 1 2 3 2 3 4 4 5 5 6 7 7 8 9 0

Arabartal.

E. Kroman: Skriftens historie i Danmark s. 42.

Presentasjon av et medlem i slektshistorielaget

Tormod Grønland, 41 år, prest, gift med Karin fra Gøteborg, 3 barn: Anna, Sigmund og Cecilie. Selv er jeg Gjøvikgutt. Min far, Sigmund, var fra Gjøvik, mens min mor Anbjørg er fra Harstad. Med utgangspunkt i mine barn er det med andre ord et stort område å hente slektsopplysninger i fra.

- Kan du nevne litt om bakgrunn og motivet for ditt arbeid med slektsgransking?

- Jeg har helt fra jeg var liten vært nysgjerring på mine røtter, og har tidligere visst mest om mor-siden. Det som nå har fått snøballen til å rulle er et kurs med Leif Wien avholdt i Helselagets regi våren 1984.

På spørsmål om det er noen spesiell begivenhet, eller person, eller noe annet som har hatt betydning for engasjementet i slektsgranskingen, svarer Grønland:

- Som 5 åring hadde jeg en meget sterk og personlig opplevelse som sitter i meg den dag i dag og som sammen med en del andre ting i barne- og ungdomsårene sikkert har gjort sitt når det gjelder denne interessen. Jeg er dessuten interessert i lokalhistorie og historie i videre forstand. Derfor er jeg interessert i miljøet omkring mine formødre og forfedre. Dette fordi disse også stod i sin slektshistoriske sammenheng, akkurat som vi gjør det. Det er dessuten viktig at en får med seg mest mulig også de tunge, triste tingene som disse har opplevd, også det som måtte være av problematiske ting. For enten ens aner er av stor eller liten byrd, så er de like verdifulle som mennesker og som ens aner.

- Hva er ditt arbeidsområde?

- Jeg har flere baller i luften. Når det for eksempel gjelder Totendelen av meg, så ber jeg om at hvis det er noen som kan føre sine aner tilbake til Peder Halvorsen Alm, eller Jakob Hansen Baashus, disse er blant mine tippoldeforeldre, så ville det være hyggelig om de tok kontakt med meg. Dette gjelder også mennesker av annen tilknytning til disse slektene. Min adresse er: Postboks 49, 2884 Aust Torpa.

- Hva har slektshistorielaget betydd for ditt arbeid?

- Allerede etter et par års medlemskap i laget synes jeg å ha hatt og har et stort utbytte. Enten det er å komme sammen som de amatørforskere vi er, eller det er samhørigheten gjennom tidsskriftet. I tidsskriftet er det mange direkte og indirekte opplysninger å hente. Mitt ønske og håp er nå at lokalavdelingen i Land regionen må styrkes og at flere blir med. Vi har det trivelig på våre sammenkomster.

Med dette lille intervjuet har vi presentert en av de mange som driver med slektsgransking i Vestoppland. Meningen er å få presenter flere etter hvert, og da fra de ulike deler av vårt vidstrakte område, alle har jo ikke muligheter for å kunne treffes direkte. Jeg tror at det kan være nyttig å vite om hverandre. La oss bruke "bladet vårt" til å bli kjent med hverandre.

Aust Torpa den 13. januar 1986: Kari Nordal.

Disposisjonsplan for intervju eller presentasjon av medlem i laget vårt

Personalialia: Navn, alder, yrke o.s.v.

Bakgrunn og motiv for slektsgransking:

1. Hvordan begynte det hele?

2. Var det noen spesiell begivenhet, eller person, eller noe annet som hadde betydning for ditt engasjement i slektsgransking?

3. Hva er ditt arbeidsområde?

4. Hvor langt er du kommet?

5. Har du hatt spesielle vansker underveis?

Det må nødvendigvis bli korte trekk av granskingsarbeidet som blir presentert. Det er imidlertid noe av vitsen med artikkelen at leserne skal få vite om hverandre, om hva den enkelte arbeider med. På den måten kan man skape kontakt til felles nytte og hygge.

6. Har slektshistorielaget hatt noen betydning for ditt arbeid?

7. Har du forslag til saker som laget burde ta opp?

8. Har du spesielle ønsker når det gjelder tidsskriftet og dets innhold?

9. Andre ting som burde nevnes.

Det er meningen å få presentert så mange som mulig fra ulike deler av Vestoppland. Jeg tror det vil være nyttig å vite litt mere om hverandre. I et såpass stort distrikt kan vi ikke få muligheter til å treffes og knytte personlige kontakter på alle områder. Men gjennom tidsskriftet kan vi få vite om det kanskje er noen som driver på med akkurat det samme som en selv.

Med hilsen Kari Nordal

Ny slektsbok

"Ætterøter for Austlid (i Gausdal) og andre gudbrandsdalsgarder, litt gardshistorie" er tittelen på ei bok skrivi og gitt ut av Einar Austlid, Gausa. Boka er på 110 sider og inneheld mangt av interesse.

Dei ættene som har eigne avsnitt i boka er mellom andre Tynnøl, Døl, Glømmen-Tynnøl-Valbjørg, Kongsli, Gjesling-Eldjarn, Jemne i Øyer, Vole (Stenersen), Stor-Hove, Bolt, Busvold, Aulstad, Bø, List og ikkje minst Austlid. Dei ættene som er omtala, står sentralt nær det gjeld ættegransking med tilknytning til Gudbrandsdalen.

Boka er redigert på ein grei måte. Slektsrekken er sette opp systematisk og boka er derfor lett å bruke. Ei viktig kjelde til denne boka har sjølv sagt vore "Ættesoge for Gudbrandsdalen" av Engebret Hougen.

Omkring halve boka omhandlar garden Austlid i Gausdal og slekta derifrå attåt gardshistorie. Boka kan tene som eit greitt og kortfatta oppslagsverk for sentrale slekter i Gudbrandsdalen, og kan derfor også vera av interesse på Vestoppland. Og den er i seg sjølv eit verdfullt bidrag til lokalhistorie for Gausdal.

AA

SVAR PÅ SPØRSMÅL

Spørsmål 38

1. Sidsel Jacobsdtr., født 1781 i søndre Myre i Biri. Hun flyttet ca. 1798 til Gaukstad med sine foreldre. I 1801 tjente hun i Neraasen. I 1817 var hun husmannskone under Feiring, gm Jens Pedersen. De flyttet til Trøndelag (Namdalseid) samme året, sammen med hennes søster Kjersti. Kjersti og hennes mann Lars Larsen kom senere til Susendalen i Nordland. Sidsel hadde minst 9 søsken, og jeg har flere opplysninger rundt dette hvis noen er interessert.

4. Halvor Kristensen Ravneberg, f. 1720 i Fåberg, ble 22. oktober 1748 viet i Fåberg kirke til,

5. Anne Olsdtr. Rollefsby, 1729-1807. 1765 var hun enke og ble viet til Peder Pedersen. De kom til plassen Kalverudhaugen. Foruten Jacob hadde de minst 4 barn, bl.a. Kristen som kom til Gryte, og Ole som kom til Røste.

6. Paul Engebretsen Myre overtok 1756 garden nordre Myre etter sin svigerfar.

7. Anne Olsdtr. Myre, født 1733 i Biri.

8. Kristen Halvorsen Ravneberg, 1668-1763. Skiftet 1742 "paa grund af Alder".

9. Sidsel Kristiansdtr., f. 1677 i Fåberg.

10. Ole Rollefsby.

11. Kari Hansdtr., død 1750

12. Engebret Olsen Ekeren (?)

13. Berte Gundersdtr., 1704-1779

14. Ole Nielsen Myre.

Nr. 8 og 9 hadde flere barn som kom til Biri, bl.a. Kjersti gm Kristen Tommesen Rollefsby og Eli gm Amund Tommesen Gaukstad. Kari gm Even Hansen og Marte gm Ole Flugsrud.

Rettelser og tillegg mottas med takk, spesielt om nr. 10-14 og eldre...

Bjørn Herberg

Spørsmål 47

Det finnes tre stk. Anders Olsen på Svennes i 1820-30-årene, og dette illustrerer noe av vanskeligheten knyttet til husmannsslekter. Jeg er derfor ikke sikker på noe svar, men har noen kommentarer.

Anders nr. 1 døde i 1835, møller under Svennes, gm Marit Hansdtr. Anders nr. 2 født 1800 på Sembseiet. Anders nr. 3 født 4. sept. 1802 på Svennes. Sistnevnte er antagelig sønn av Ole Olsen Postbud på Svennes, født ca. 1763.

Far til Børre Andersen, født 1826, antas å være Anders 3. Anders nr. 3 var gift med Mari Haagensdtr. fra vestre Ulven i Ringsaker. Anders var 1838-78 inderst og postbud i Liereng.

Ole Andersen (uægte) født 1822, må være sønn av Anders 3, for faren oppgis som inderst og skomager under Svennes. I manntall 1821 oppgis Anders 3 som inderst og skomager på Svennes. Ole Andersen var 1865 husmann og snekker på Kalverudhaugen i Biri, og betegnes som "fraskildt". En sønn Anton utvandret til Amerika i 1902.

Anders 3 på Liereng hadde minst fire barn i ekteskapet: Ole f. 1823, Børre f. 1826, Hans f. 1829 og Beate f. 1840. - Dette er vanskelig, håper noen kan hjelpe til.

Bjørn Herberg

Spørsmål nr. 51

Tommesdøtrene Eli og Marit. Eli var født rundt 1719 og Marit rundt 1713. Marit ble 29. okt. 1739 viet til Niels Pedersen Benerud. Hun bodde da på Hov i Biri. Den eneste Tomas i Biri på denne tid var Tomas Olsen Hov, 1669-1731. Han var gift med Magnild Larsdtr. Hov. De var barnløse. Tomas Olsen Hov ble 1710 dømt for hor - kanskje er han far til de to Tomasdøtrene?

Bjørn Herberg

Spørsmål 53

Et svar på dette spørsmål ble gitt i nr. 4-85, hvor det opplyses at Ole Steigs forfedre er ukjente. Men i bygdeboka for Biri finner en følgende:

Ole Gulbrandsen Steig, f. 1720, sønn av
Gulbrand Pedersen, som er første bruker av Østre Steig
etter delingen omkring 1720. Gulbrand Pedersen må vel være
sønn av

Peder Gulbrandsen Steig f. 1645 død 1708, sønn av:
Gulbrand Asbjørnsen Steig, f. 1604, og som er den første
brukeren som nevnes her.

Frank Solbakken, Snertingdal

Spørsmål nr. 53

1. Ole Gulbrandsen Steig 1720-1803. Jfr. Biri bygdebok.
- 2a. gm Aaste Olsdatter. De var barnløse.
- 2b. gm Magnil Olsdtr. Storsletten - barn:
Gulbrand f. 1779
Boel f. 1779
Agnete
Aaste f. 1783
Mari f. 1786.
3. Gulbrand Pedersen Steig, bruker 1730.
7. Peder Gulbrandsen Steig, 1645-1708
15. Gulbrand Asbjørnsen Steig, 1604-

Bjørn Herberg, Lillehammer.

Til spørsmål 63 nr. 4

Anders Mathisen Narumstuen var døpt 1703. Faren var ifølge Svein Erik Ødegaards oppsett på Toten Museum, Mattis Olsen 1670-1716. Han bodde på Mjørlund 1695, seinere på Snipstadsæter, Lille Hegernes og Torgundrudstuen 1712-16. Mattis var sønn av Ole Mathisen Mjørlund 1623-1678 og Marte Sakariasdr. 1621-1704, muligens datter av Sakarias Olufsen Gårder f. 1596 og NN Halvorsdr. Alm (se nr. 4/85 s. 53).

Medlem på Raufoss

Til spørsmål 68 nr. 1

Anders Olsen ble som nevnt på side 70 i nr. 4/85 gift med Marie Hågensdtr. Hun var født 22.10 1797 på Ringsaker av foreldre Hågen Tollefsen Ulveneie og Berte Olsdtr. (Wenshoel), gifte 1779. Hågen var sønn av Tollef Jonsen Havik fra Wellang 1717-1760 og Anne Johannesdtr. Havik 1722-1790. Berte Olsdtr. kan etter alderen være døpt 1759 av foreldre Ole Christoffersen Ormsrud (kalles Wenshoel da han gifter seg i 1757), og Marte Nilsdtr. fra Dompidal, et tippoldebarn av ringsakerpresten hr. Oluf Thommesen som døde i 1635.

Angående Anders Olsen far Ole Olsen (som kalles Onset 1789): Kan han være bror av Dagfin Olsen Onset, gift 1797 med Ingeborg Pedersdtr. og bosatt under Larud 1802, 45 år? Jørgen Honne var forlover for både Ole og Dagfin.

Medlem på Raufoss

Til spørsmål 68 nr. 2

Hvem var Anne Olsdtr. f. ca. 1735? Hun ble gift 26.12 1774 med en Lars Olsen. Hun kan muligens være datter av Ole Pedersen og Mari Olsdtr. søndre Ålset. De hadde en sønn Jacob som var forlover ved bryllupet i 1774, dessuten var Jacob fadder for Lars og Annes sønn Ole som ble døpt 15.6.1777. Mari Olsdtr. Ålset hadde ved skifte etter seg 1769 en datter Anne Olsdtr. 35 år og ugift, og verge for henne var broren Jacob. Stamtavle for Anne blir da:

1. Anne Olsdtr. Rudshaugen fra søndre Ålset

Foreldre:

2. Ole Pedersen søndre Ålset fra Brenner 1707-1764
3. g. 1730 m. Mari Olsdtr. søndre Ålset 1704-1769.

Besteforeldre:

4. Peder Gundersen Brenner fra Ålset nordre 1651-1715
5. Anne Larsdtr. Ålset søndre.
6. Ole Jacobsen Ålset søndre 1673-1734
7. Ragnhild Larsdtr. Ålset nordre.

Oldeforeldre:

8. Gunder Pedersen Ålset nordre 1628-
10. Lars Halvorsen Ålset søndre 1636-1698
11. Barbro Olsdtr. Lønnum død 1669
14. Lars Gundersen Ålset nordre 1653-1733
15. Mari Ansteinsdtr. (Kvisgård?) død 1707.

Tipoldeforeldre:

22. Ole Larsen Lønnum 1604-
23. NN Tollefsdtr. Kvisgård.
28. Gunder Larsen Markeng nordre, skifte 1659
29. Ragnhild Jensdtr. levde 1686
30. Ansten tollefsen Kvisgård 1613-
31. Kirsten Tollefsdtr. Lier.

Medlem på Raufoss

Vi dekker det meste
av det som opptar
de fleste.
Prøv oss!

Oppland
ARBEIDERBLAD

— størst i fylket —

NYE SPØRSMÅL

Spørsmål nr. 69

Peder Jensen og Marte Jensdr. Molstadstuen. Peder Jensen var født 1795, og kom fra Gran i 1821 og var da tjener i Wildaasen, senere røse (Røyse). Marte Jensdr. var født ca. 1800, og da de giftet seg 4/3 1825 kalte hun seg Molstadstuen. De fikk barna: Niels 1824, Jens 1825, Johannes 1827, Ole 1830, Christian 1834, Mathias 1840, Mathias 1837 død 1837.

Frank Solbakken

Spørsmål nr. 70

Maria Hansdr. Furuseteteie (Sivesind) født 1820
Hun ble gift med Paul Christensen Sivesind 23/3 1842. De hadde barna Pauline 1841 og Hans Christian 1843.

Frank Solbakken

Spørsmål nr. 71

Mathias Johan(ne)sen Ovreneie f. 1859 gift 29/8 1884 med Jørgine Paulsdr. (Slagsvoldeie i 1884) f. 1853 på Skjefstadeie. De fikk barna Peder Anton 1880, Magnus 1884, Anna Amalie 1885 og Ottar 1901.

Frank Solbakken

Spørsmål nr. 72

Carl Fredriksen Sønstebyeie (f. Dvergsteineie eller Dvergstuen, Hadeland i 1810) giftet seg 24/5 1834 med Maria Christiansdr. Lae f. 1814. De fikk barna Hans Christian 1838, Fredrikke 1841, Mathias 1844 og Gulline 1849.

Frank Solbakken

Spørsmål nr. 73

Håper følgende spørsmål kan bli tatt inn i neste nummer av Tidsskrift for Vestoppland Slektshistorielag:

1. En av mine aner er Oluf Michelsen Mustad i Vardal (ca. 1580-e.1664). Han er nevnt gift med en datter av Arne Tomle i Land. Kan det gis opplysninger om hvilke kilder man har dette fra, eller på hvilke grunnlag man trekker denne konklusjonen?

2. Ola Thommesen Gamme på Toten (ca. 1683-1758) ble i 1706 gm Gjertrud Christophersdatter Prestsæter. Vites noe om hennes opphav?

3. Halvor Halvorsen Øfstaas på Toten (ca. 1650-1720), var fra Evang. Vites noe om hans foreldre?

4. Peder Johansen Lerud på Toten (ca. 1664-sk.1733) var gm Anne Siversdatter (ca. 1669-1741). I 1666 var det nevnt 3 personer ved navn Siver på Toten, nemlig på Gamme, Grevløs og Narum. Kan noen av disse være Annes far? Kan det bekreftes at Peder var sønn av Johannes Haffsen Helset (i tilfelle med kildehenvisning)?

5. Syver Johansen Indahlstuen på Toten (ca. 1634-1727). Han skulle ved sin død være 93 år gammel, så denne alderen er vel kanskje noe høy. Den eneste personen ved dette navn som er nevnt i 1666, er Syver Johansen, tjener på Grimstad, 16 år gml. Han er nevnt i en tidligere artikkel i dette tidsskriftet: "Slektsforbindelse over bygdegrensene III. Litt omkring Grimstad på Toten", av Jan Eilert Jaatun. Kan disse to personene være identiske?

Vennlig hilsen Jens Petter Nielsen, Drammen.

Spørsmål nr. 74

Min farfars slekt er fra Toten og jeg har kommet over flere av mine aner i de utgitte heftene av Tidsskrift for Vestoppland Slektshistorielag. Og så har jeg noen spørsmål, som jeg håper å få svar på.

1. Peder Nilsen Gaukom, død 1678 gm Mari Hansdtr. Foss, hvem var hans foreldre og besteforeldre?

2. Inger (Ingerid) Paulsdtr. Hørsrud, død 1773 gm Ole Torkildsen, hvem var hennes foreldre, besteforeldre?

3. Nils Hansen Løvstuen Brandbu, død 1804, gm Gunhild Olsdtr. Hvem var deres foreldre, besteforeldre?

4. Angående spørsmål 1. Er det Mari Hansdtr. Foss bestefar Bersvend Guttormsen Foss som er nevnt i tidsskrift nr. 3 for 1985? Da jeg har annet navn på hans kone (Marit Pedersdtr.), så lurte jeg på om jeg har feil opplysninger eller om han har vært gift to ganger.

Med hilsen Svandhild Gundersen, 3270 Nanset

Spørsmål nr. 75

Er det noen som kjenner til hvor auditør Peder Olsen Raae og hans søster Karen Olsdatter Raae kom fra? Karen Olsdatter har etterkommere blant annet på Toten. Hun ble gift første gang med Jakob Jonsen Kise (dpt. 1697 død 1760). Andre gang ble hun gift med Anders Jakobsen Sukkestad/Sodstad. Det stod skifte etter Karen Olsdtr. på Fæstad, Toten 23. juni 1773. Familien Raae hørte sikkert hjemme blant de kondisjonsert.

I Olai Ovenstads "Militærbigrafier" er nevnt Peder Raae (Rave) som regimentsauditør ved 2. Oplandske nasj. inf.regiment 2/8 1743, redusert 6/4 1744.

Navnet Raae (Raa) er blant annet kjent fra Stange, Gran, Vestre Slidre, Norderhov og Lærdal. Men hvor kom Peder Olsen og Karen Olsdtr. Raae fra?

Med hilsen Herman Nettum.

Spørsmål nr. 76

Hvem var far til Christopher Halmrast?

Ifølge Landingsboka er Christopher Halmrast født på Ske i 1726 som sønn av capitain des armes Frans Petersen og Anne Endresdatter. Disse må være identiske med Frans Pettersen Fald og Anne Endresdatter f. 1683, gift 1720 og kom samme år til Ske. (Per Ske begravet dette år iflg. Hans Skude i nr. 4 1985, årgang 3).

I forbindelse med siste årsmøtet hørte jeg Christopher Halmrast bli betegnet som Christopher Berg. Dette kan være rett. men hans hustru er også en Berg, datter av Torger

Berg, Tonvold, Torstuen; født Stastad, som sønn av Peder. - Torger Berg m.v. var gift med Ingeborg Pedersdatter Granavolden, slik at min navnefar Peder Berg, Tonvold, Torstuen, Nørsteliën, Skøien hadde fornavnet etter begge sine besteforeldre.

Eldste sønn på Halmrast het Torger; dette må være etter morfaren. Neste sønn er Frans (etter far-faren?), han kom til Skiager i Nordre Land og har etterkommere i live i USA, kanskje også i Norge? Ole kom til Slottet i Fluberg, og yngstemann min rett agnatiske tippoldefar, kom til S. Hov i Søndre Land. Det var også 3 døtre. Disse står ikke nevnt i Landingsboka. Den ene er ifølge Hans M. Næss hans tippoldemor Kari.

Jeg mottar gjerne opplysninger som forteller om slekts-tilknytningen - fra alle etterkommere av Christopher og Kirsti Torgersdatter Halmrast. Opplysninger om Frans Pedersen regner jeg med å få gjennom tidsskriftet.

Med hilsen Per Dalby, Hov i Land

TIPS

Dersom du har aner fra Lesja eller Slidre, så har du nå utvidede muligheter dersom du stikker innom Statsarkivet i Hamar for der har de laget oversyn over alle døde fra disse bygdene på 1700-tallet. Når det gjelder Lesja så er det laget avskrift av de tre første kirkebøkene 1724-1819 i alt 4655 begravde. Noen viser seg å være ført to ganger i kirkeboka særlig i årene omkring 1743. Oversikten er skrevet inn på registreringsprogrammet dBase II og her er foretatt alfabetisering på fornavn, farsnavn og gardsnavn eller familienavn.

På den tid omfattet Lesja også Dovre og Øvre Folldalen. Statsarkivet skriver at det lenge var jordpåkastelsesdatoen som ble oppgitt av presten.

For Slidre strekker det tilsvarende oversynet seg fra 1724-1814 og er ordnet på samme måten. Så her blir det lett å finne fram, og dette vil være ei god hjelp.

Vi nevner også Register til Valdres justisprotokoller for Aarene 1784-1843, ordnet alfabetisk etter gardsnavn, og håndskrevet. Også ei nyttig bok.

Av malerslekt

I Tidsskrift for Vestoppland Slekthistorielag nr. 3 for 1985 (s. 58) er det skrevet om Isak og Israel maler(e) (far og sønn). Da disse er av mine aner, har jeg også forsøkt å finne ut av sammenhengen. Som nevnt i artikkelen, er det noe uklart, og etter min mening, en god del feil i Neumanns og andre notater på Toten Museum om nevnte familier. Men først: Hvorfor sier forfatteren i nr. 3 at Isak kanskje var fra Hadeland? Dette har ikke jeg sett noe sted, men det er interessant. Har ellers følgende suppleringer til selve artikkelen:

1. Isak Israelsen er begravet 29. 11 1723, 65 år gammel, dvs. levde ca. 1658-1723. Han hadde status som maler både i 1711, 1713 og 1723.

2. Sønnen Israel Isaksen begravet 10. 6. 1726, 42 år gammel, dvs. levde ca. 1684-1726. Han er nevnt som maler 1710 og 1726. Da han giftet seg med Marte (eller Marit) Sørensdatter Fjellhaug - (som ble 91 år gammel) - i 1708, hadde de allerede første sønn Abraham (født 1707) som derfor er nevnt "uekte". - I skifteprotokoll 1722-1737 folio 168 er det forøvrig skrevet Abraham Isaksen, noe som har forvirret meg, men må være skrivefeil. Barnas alder ved skiftet i 1726 - Abraham 17 år, Ole 15 år og Mari 10 år, stemmer heller ikke helt med født h.h.v. 1707, 1710 og 1717, men er vel bare en unøyaktighet. Sønnen Elias er begravet 1.10. 1713, 1 år og 4 dager gammel dvs. må være født 27.9. 1712, men er døpt 1713 (19.3).

Jeg håper flere opplysninger kan fremskaffes om Isak og Israel malere og deres aner og virke.

Med hilsen Bjørn Bakke, Raufoss

Stoff til kommende hefter er kjærkommet å få både lange og korte artikler. Spørsmål og svar er viktig stoff i heftet vårt. Vennligst helst ikke send oss originaldokumenter, men gjerne kopier. Dersom noen ønsker tilbakesendt manus eller illustrasjoner, må dette opplyses ved innsendelsen.

FEIL I KIRKEBOKA

Av Arne M. Sandlie

Når vi leter i mikrofilmer fra kirkebøker eller folketellinger, støter vi av og til på navn der presten har brukt lydfortolkning eller latinisert navnet. Det er allikevel noe vi kan forstå, og finne ut av.

For noen dager siden lette jeg i nr. HF 1357, film av kirkebok for Nord Fron, Kvam kirke. Under født 24.6.1876, døpt 23.7. samme år, finner jeg Ole Larsen, som er far til en tante av meg som er ilive.

Som Ole Larsens far er innført Anders Larsen, 41 år gml. 1876 - 41 blir 1835. Skiftet så til film nr. NH 39 Nord Fron. Lette på begge sider av 1835 med god margin. Fant ingen ting. Skiftet til en film til, hvor jeg håpet på å finne Ole Larsens konfirmasjon. Og jo, konfirmert i Kvam kirke den 3.5.1891, med samme adresse som ved fødselen. Men her sto: Far Lars Andersen og samme mor, hun er forøvrig hele tiden "riktig". Da løsnet endel hår under kløingen, og på med HF 1357 igjen, for å se etter om jeg hadde sett rett, det stemte. På med rull NH 39 igjen. Her finner jeg for kirkeåret 1835 som nr. 12, den 17. mai, døpt 8. juni, Lars Andersen. Som far Anders Larsen. Tilbake til film nr. NH 1357.

Under vielser i Kvam kirke finner jeg den 30.6.1862 innført Lars Andersen og Ragnhild Olsdr., alderen stemmer. - NH 148 inneholder folketellingen for 1875 for Nord Fron. Fant tilslutt på Tangen (under Veikle) både Lars Andersen og Ragnhild Olsdr. samt tre barn til.

I tillegg får jeg bekreftet av min tante at hennes farfar het Lars Andersen. - Det kan ikke være noen tvil, presten har her gjort det mesterstykke å snu fornavn til etternavn og omvendt. - Har noen vært borti noe liknende?

i	1	vj	6	l	50	f	1/2
ÿ	2	vij	7	i	100	f	1 1/2
ÿÿ	3	vijij	8	i	1000	x	4 1/2
ÿÿÿ	4	ix	9	j	100,000	x	9 1/2

Innflytting til Toten

Fortsettelse fra hefte nr. 2. 1985 s. 55-56. Dessverre har det skjedd en forveksling av sider under ombrekkinga slik at de personer som er nevnt på side 56 gjelder for 1819, men dette kommer vi tilbake til, og vil nå fortsette presentasjon av materialet fra kirkebøkene fra og med nr. 11 for 1818.

11. og 12. Johannes Engebretsen 35 år og hustru Inge Rasmusdr. 34 år, inderster, kom fra Idde prestegjeld.

13. Pige Berte Halvorsdr. 29 år, tjener, fra Søndre Ourdahl.

14. Marte Olsdr. 29 år, tjener, fra Hurdalen.

15. og 16. Anders Xstiansen 29 år og hustru Marit Haagensdr. 29 år, begge husmannsfolk, kom fra Ullensaker.

17. Maria Halvorsdr. tjener, fra Land.

18. Hans Jacobsen, 24 år, tjener, fra Gran på Hadeland.

19. Berte Hansdr. 20 á 30 år, tjener, fra Gusdahl (Gausdal).

20. John Pedersen, 39 år, tjener, fra Gran, Hadeland.

21. Udtjent Konstabel Hendrich Olsen Gryte, skomagermester, 35 år og Anne Margrete Gryte, 36 år, fra Vinger.

Anno 1819

1. Mallena Jensdr., 37 år, tjener, fra Gran, Hadeland.

2. Maria Jensdr., 32 år, tjener fra Gran, Hadeland.

3. Pige Marte Andersdr. Bræna, 28 år, tjener, Søndre Ourdahl.

4. Ungkar, mandskab Knudt Nielsen Raaum, 28 år, tjener, Lands prestegjeld. Mandskab Raaum i Land.

5. P: Katrine Jensdr. Stranden, 28 år, tjener Krabye, fra Hurdalen.

6. P: Marte Larsdr. SoliEjer, 29 år, tjener Majer, fra Hurdalen.

7. P: Mari Olsdr. Solibakken, 24 år. tjener Krabye, Hurdalen.

8. Ungkar Peder Olsen Rotterud, 23 år, smed, Biri. Mandskab Rotterud

9. Pige Kjersti Larsdr. 26 år, tjener Brellie, Vardahl.

10. Anne Xstiansdtr. 22 år, tjener, Narum, fra Nes, Hallingdal.

NB! nr. 11 til og med 34 av innflyttede til Toten for 1819 er gjengitt i tidsskriftet vårt for nr. 2. 1985 side 56, ved et beklagelig glipp, og vi fortsetter derfor her med 35 for 1819.

35. Pig: Ingeborg Andersdtr. Moe-Eier, 32 år, tjener, Flikshoug, fra Jevnager, Hadeland.

36. Mari Xstiansdtr., 27 år, tjener, fra Grans prestegjeld på Hadeland.

Anno 1820

1. Ungkar Johaner Eriksen Nørstlien, 28 år, Dag=Arbeider, fra Lands prestegjeld.

2. Pig: Inge Jensdtr. Knaje, 30 år, Tjener - Alm, fra Hurdalen.

3. Pig: Kari Olsdatter, 27 år, tjener Dyhren, fra Hurdalen.

4. Ungkar Ole Xstiansen, 33 år, Inderst, fra Hurdalen.

5. Ragnild Johanerstr., 23 år, tjener Prestegaarden, fra Nord Ourdal.

6. Sidsel Eriksdtr. pige, 20 år, tjener Bredlie, fra Guds-dahl.

7. Ungkar Anders Johansen, tjener Nestrud, fra Slidre.

8. Ungkar Niels Pedersen, 22 år, tjener, fra Lands prestegjeld.

9. Pige Siri Jensdatter, tjener, fra Ourdahl nordre.

Tallet på innflyttere etter tilgangslistene ført av presten:

1814: 3, 1815: 14, 1816: 5, 1817: 28, 1819: 36 og 1820: 9; til sammen 117 innflyttere til Toten 1814-1820. Trolig er tallene for små. Det var neppe alle som meldte fra til presten når de flyttet fra ei bygd til en annen.

VI TAR VARE
PÅ DAGENS
VERDIER

VESTOPPLAND SLEKTS
HISTORIELAG TAR VARE
PÅ HISTORISKE VERDIER

GRAN
SPAREBANK
— selvsølgelig!

9% rente er godt nok, men DnC Honnørkonto gir deg mer.

- ▶ Egen rådgivningstjeneste for Honnørkonto-kunder.
- ▶ Bankgaranti ved tyveri.
- ▶ Anledning til å bruke bankgiro, Minibank, Eurosjekk og Visa.
- ▶ Vi tar oss av de faste regningene dine.

DnC Honnørkonto er et tilbud til alle som er over 65 år eller mottar alderspensjon. Kom innom en dag og la oss fortelle deg mer.

DnC
- bank for livet